

6

Versterking gebouwen in de provincie Groningen

Versterking gebouwen in de provincie Groningen

Aan de orde is de behandeling van:

- **het wetsvoorstel Wijziging van de Tijdelijke wet Groningen in verband met de versterking van gebouwen in de provincie Groningen (35603);**
- **het wetsvoorstel Wijziging van het voorstel van wet tot wijziging van de Tijdelijke wet Groningen in verband met de versterking van gebouwen in de provincie Groningen (novelle verbetering uitvoerbaarheid) (36094).**

De voorzitter:

Aan de orde is de gezamenlijke behandeling van wetsvoorstel 35603, Wijziging van de Tijdelijke wet Groningen in verband met de versterking van gebouwen in de provincie Groningen, en wetsvoorstel 36094, Wijziging van het voorstel van wet tot wijziging van de Tijdelijke wet Groningen in verband met de versterking van gebouwen in de provincie Groningen, novelle verbetering uitvoerbaarheid. Ik heet de staatssecretaris Mijnbouw van harte welkom in de Eerste Kamer.

De beraadslaging wordt geopend.

De voorzitter:

Ik geef het woord aan mevrouw Kluit van de fractie van GroenLinks.

Mevrouw **Kluit** (GroenLinks):

Voorzitter. Ik spreek hier vandaag namens de PvdA en GroenLinks.

In de voorbereiding van dit debat heb ik geprobeerd om mij een voorstelling te maken van wat zich de afgelopen decennia in Groningen heeft voorgedaan. Maar zelfs na alle gesprekken die ik in de regio heb gevoerd, kan ik niet anders dan concluderen dat het mijn voorstellingsvermogen nog steeds te boven gaat.

Er bekruipt ons een groot gevoel van schaamte dat in een welvarend en ontwikkeld land als Nederland een ramp zoals in Groningen zich heeft kunnen voordoen. Ook het enorme leed dat Groningers ervaren hebben, is eigenlijk niet te bevatten. Allereerst is er de omvang zelf. Ik herinner me nog goed dat ik mijn familie probeerde uit te leggen wat er in Groningen gebeurde, en dat zij mij gewoon niet geloofden, en ik kan me dat ook echt voorstellen. Het overheidsfalen in Groningen is werkelijk van een verbijsterende omvang. De enquêtecommissie heeft dat allemaal goed gedocumenteerd.

Ondertussen zijn een kwart miljoen schades afgehandeld. 27.000 woningen moeten versterkt worden, waarvan een derde slechts klaar is. 7.000 gezinnen zitten nog in onzekerheid over de status van hun woning. En dat terwijl al in 1972 duidelijk was dat zich bodemdalingen konden voor-

doen, met aardbevingen als gevolg. En zelfs op dit moment is de ramp verre van voorbij. In 2022 kwamen er nog 45.000 nieuwe meldingen bij. De verwachting is dat dat dit jaar niet heel veel anders zal zijn. Het gaat niet alleen het bevattingvermogen van mijn familie te boven, het gaat ook het bevattingvermogen van onze hele samenleving te boven.

De omvang van de ramp is niet het enige wat verbijstering oproept; ook de handelwijze van de Staat roept heel veel vragen op. De houding van de overheid was over het algemeen wantrouwend, afstandelijk en soms ronduit kil, aldus de enquêtecommissie. Die aanpak heeft leed op al bestaand leed gestapeld en dat duurt voort tot op de dag van vandaag.

Tot op de dag van vandaag worden dorpen en bureaus uit elkaar gedreven door de regels die de overheid in de schade- en versterkingsoperatie gebruikt. Vorige week vertelde een burgemeester mij nog het verhaal van een blok met 40 woningen, waarvan er bij 38 bevestigingsschade werd erkend; bij 2 was er sprake van thermische schade. Bij deze twee woningen komt het schadeherstel voor eigen rekening van de bewoners, omdat het thermische schade zou betreffen. Technisch zal het best kloppen, maar ik ben een politica, en ik kan het niet helpen om me af te vragen hoe de bewoners in deze twee woningen zich wel niet moeten voelen: al je bureaus worden door de overheid geholpen, ook bij de immateriële schade, maar jou rest niets anders dan een negatief bouwkundig stempel op je woning, met alle gevolgen voor de verkoopbaarheid daarvan van dien.

In het Dagblad van het Noorden las ik het verhaal van een meneer die nog volop in een bezwaarprocedure zat tegen de reparaties aan zijn woning. Vervolgens kreeg hij een brief waarin stond dat zijn bouwdepot werd afgesloten, omdat de schade was afgehandeld. Na veel bellen bleek dat niet te kloppen en was dat ten onrechte gebeurd, maar de getroffen inwoner schetste echt haarscherp hoe juist dit soort bureaucratische malaise hem op de rand van overspannenheid heeft gebracht.

Dan het hartverscheurende verhaal van een gezin dat een woning kocht en die helemaal opknapte. De kinderen hebben nog steeds geen kinderkamer, ondanks dat ze bijna naar de middelbare school gaan, omdat het gezin zit af te wachten hoe het moet met de versterking. Misschien moeten ze hun huis wel helemaal uit.

Het zijn allemaal aangrijpende levensverhalen waarvoor de politiek grote verantwoordelijkheid draagt. Het handelen van de Staat en van ons als politiek is voor de Groningers heel lang onder de maat geweest. Wij faciliteerden een overheid die eerst de ogen sloot voor de effecten van de gaswinning en die signalen van kleine aardbevingen negeerde, waardoor er grote bevingen konden ontstaan, die ook nog eens in frequentie konden toenemen. Een overheid die vervolgens heel lang de kant van het bedrijfsleven heeft gekozen in plaats van te luisteren naar de zorgen van haar burgers. Een overheid die vervolgens niet de schade ruimhartig vergoedde en de veiligheid borgde, maar die de verbeterde juridische strijd tussen de Staat en de betrokken bedrijven doorvertaalde naar de relatie tussen Staat en burger.

Het pijnlijke is dat de Groningers niet eens de enige burgers in Nederland zijn die tegen deze hardvochtige houding van de overheid aanlopen. Of we het nou hebben over de omwonenden van Schiphol, van Tata Steel of van intensieve veehouderijen in Nederland: er zijn heel veel mensen, misschien wel honderdduizenden gezinnen, die tot op de dag van vandaag de overheid niet naast zich vinden wanneer ze ernstige problemen in hun leefomgeving ervaren.

Mijn eerste vraag aan de staatssecretaris is dan ook welke grotere conclusies het kabinet trekt over zijn eigen handelen wanneer het gaat om het spanningsveld tussen gezondheid en leefomgeving aan de ene kant en economie en commercie aan de andere kant. Welke lessen heeft de staatssecretaris zelf getrokken? Welke conclusies kunnen bijvoorbeeld verlichting bieden aan al die andere burgers die nog steeds in de knel zitten op dat spanningsvlak? Welke veranderingen in ons politieke denken en handelen zijn nodig om te voorkomen dat de mensen in Groningen, maar ook al die andere burgers die in de knel zitten, met de problemen blijven zitten? Hoe kan de Staat in dit soort kwesties een partner van zijn burgers worden in plaats van een partij aan de andere kant? Dat vraag ik de staatssecretaris.

Dan gaan we naar het wetsvoorstel zelf. Het is goed dat er nu eindelijk vaart gemaakt wordt. We hebben de voorstellen dan ook met een open houding bekeken. De enquêtecommissie, wier rapport we in de toekomst ongetwijfeld uitgebreider zullen behandelen, riep ertoe op om te komen tot menselijk, makkelijk en mild overheids handelen. Het is belangrijk dat mensen zich gehoord voelen. We moeten als Staat zien los te komen van die juridische benadering van de Groningers en van de wens om alleen de wettelijke aansprakelijkheid als leidraad te nemen en deze ook nog eens zo klein mogelijk te definiëren.

De staatssecretaris heeft hierin de afgelopen periode al het voortouw genomen en dat siert hem oprecht, al zijn we er, gezien de voorbeelden die ik net noemde, blijkbaar nog niet. Want na alle behatenswaardige woorden over het luisteren naar Groningers en met name de lange ontwikkeling van de novelle riep het bij onze fractie toch wel wat verbazing op dat de regio aangeeft niet zo goed uit de voeten te kunnen met de coördinatiebepaling. Sterker nog, ze vinden die onwerkbaar. De bepaling, die op 1 januari in werking moet treden en de coördinatie van samenhangende besluiten regelt, betekent in de praktijk een enorme bureaucratisering, aldus partijen als de provincie en de NCG. De regio stelt dat die bepaling de bestaande samenwerking onwenselijk doorkruist en zelfs dat die zou moeten komen te vervallen. Kan de staatssecretaris vertellen hoe hij hiermee wil omgaan? Is hij bereid om, na overleg met de regio, bijvoorbeeld voor de zomer met een nieuw voorstel te komen dat wel de steun van de regio heeft en niet de nadelen die men daar ziet? Is hij wellicht bereid om de coördinatiebepaling op te schorten tot er een werkbaar alternatief is? Graag een reactie.

Voor de PvdA in de Tweede Kamer is het voortbestaan van die onnatuurlijke scheiding tussen schade- en versterkingsoperatie een belangrijke reden geweest om tegen het oorspronkelijke voorstel van de versterkingswet te stemmen. Kan de staatssecretaris daarom nog eens toelichten waarom die keuze gemaakt is en waarom die scheiding blijft bestaan? Hoe gaat hij ervoor zorgen dat de burgers hier echt geen overlast van krijgen en dat zich geen afstemmingsproblemen zullen voordoen?

In de regio leven zorgen over de nadere uitwerking van de wet. Verschillende onderdelen die burgers direct raken, worden uitgewerkt middels AMvB's en ministeriële regelingen. Kan de minister bevestigen dat de uitwerking daarvan in overeenstemming zal zijn met de principes achter de uitgangspunten van Groningers boven gas? Wil hij expliciet toezeggen dat de bewoners in de uitwerking van de lagere regelgeving snel duidelijkheid krijgen en erop kunnen rekenen dat ze ontzorgd en ontzien worden en eenvoudige oplossingen krijgen, ook wanneer die wellicht buiten de strikte definities van aansprakelijkheid vallen?

Deelt de staatssecretaris met ons dat in de situatie waarbij een groot deel van de woningen in een gebied als schade-slachtoffer erkend wordt, het sociaal onwenselijk is dat er een enkele woning blijft opgescheept met persoonlijke vergelijkbare schade? Is de staatssecretaris het ermee eens dat dit soort sociale uitsluiting in de herstel- en versterkingsoperatie moet worden voorkomen? We horen graag een bevestigend antwoord hierop en ook op de vraag of de staatssecretaris kan toezeggen dat de overheid gaat zorgdragen voor voldoende financiële middelen om dit soort schrijnende situaties te voorkomen en snel op te kunnen lossen. Graag een reactie.

Het is in dit kader ook goed dat de novelle het aantal technische beoordelingen beperkt en dat de Staat niet eindeloos gaat doorprocederen. Het is heel goed dat de staatssecretaris dit ook heeft gezegd, maar hoe heeft hij dat nou eigenlijk geborgd, zodat een eventuele opvolger geen andere route kan nemen? Graag een reactie.

Dan ga ik op twee punten wat meer in detail in: de akte van cessie en de fiscale, financiële impact van de operatie. Allereerst die akte van cessie. Het is voor onze fracties best wel duidelijk waarom een akte van cessie nodig is. Tegelijkertijd horen wij in het gebied grote zorgen hierover. Het gaat niet zozeer om de juridische onderbouwing ervan, maar met name over de emotionele onderbouwing. Immers, stel dat je tien jaar tegen de NAM en de overheid hebt geprocedeerd en dat je geprobeerd hebt om daar erkenning voor te krijgen, terwijl tegelijkertijd de overheid jarenlang niet een betrouwbare partner voor jou is geweest. Dan is het voor sommige mensen heel moeilijk om afscheid te nemen van een claim op de NAM. De NCG verwacht aanzienlijke problemen in de voortgang hierdoor. Niet vanwege de juridische helderheid, maar juist vanwege die emotionele impact. Wij vragen ons af: kan dit nou niet anders? Is het nou niet mogelijk om in één keer voor al die betrokkenen in het gebied standaard de claim op de NAM over te nemen, waarbij een individuele burger desgewenst kan aangeven dat deze hem wil behouden? Dan hoeft niet iedereen individueel afscheid te nemen. Graag een antwoord.

Dan de financiële aandachtspunten. Onze fracties hebben meerdere partijen gesproken die vrezen dat mensen in de problemen komen als gevolg van deze wet. Dat heeft te maken met het in één keer uitbetalen van een bijdrage. Mensen krijgen dan in één keer een groot bedrag op hun rekening. Zij vrezen toeslagenachtige fuiken. Ik heb twee voorbeelden. Iemand krijgt bijvoorbeeld een bedrag uitgekeerd en daarmee overschrijdt zijn inkomen de toeslagen-normen van verschillende toeslagen. Hij verliest als gevolg daarvan deze toeslagen. Een ander voorbeeld: een ondernemer moet drie maanden zijn pand uit omdat dat gerenoveerd moet worden. Deze ondernemer heeft ook uitgestelde belastingbetalingen waarmee hij moeite heeft als gevolg

van corona. Ook hij krijgt dit bedrag op zijn rekening gestort, waarna de Belastingdienst langskomt en dit meeneemt. Op papier lijken hier wel oplossingen voor te zijn, omdat er achteraf betaald kan worden. Dat betekent echter dat deze ondernemer geen inkomen heeft. De NCG merkt dat mensen in dit soort situaties de consequenties vaak niet goed kunnen overzien. Kan de staatssecretaris aangeven welke mogelijkheden hij ziet om te voorkomen dat de extra gelden die worden overgemaakt impact hebben op de toeslagenpositie, de uitkeringssituatie of de inkomensituatie van mensen? Kan hij bijvoorbeeld toezeggen dat de Belastingdienst geen claims laat leggen op bedragen die bedoeld zijn voor schadeherstel of versterking dan wel compensatie van gerelateerde kosten?

Dan komen we bij de ereschuld. De regio heeft kort geleden een voorstel gedaan hoe deze ereschuld kan worden ingelost. Een bedrag van 30 miljard is daarbij genoemd; een bedrag dat niet in één keer, maar over 30 jaar verspreid ingezet kan worden om de sociale, culturele en economische achterstanden in de regio te compenseren en de regio dus daadwerkelijk tot bloei te laten komen na alle jaren van narigheid. Kan de staatssecretaris aangeven hoe hij aankijkt tegen deze voorstellen uit het zogenaamde groene boekje? Gaat het kabinet hier in de Voorjaarsnota al aan tegemoetkomen? Zo niet, waarom niet? Kan de staatssecretaris in ieder geval aangeven op welke gronden hij het gesprek in het kabinet aan zou willen gaan over het wel of niet honoreren van voorstellen over de ereschuld?

Daarmee kom ik bijna aan het einde van onze inbreng. We willen de ambtenaren danken voor het nog nazenden van de complete wetsteksten waarin alle wijzigingen verwerkt zijn. Dat was op het laatste moment, maar is zeer, zeer gewaardeerd. Wij luisteren vol belangstelling naar de antwoorden van de staatssecretaris en wij zullen na het debat als PvdA en GroenLinks ons standpunt bepalen voor de stemming.

De voorzitter:

Dank u wel, mevrouw Kluit. Dan geef ik nu het woord aan mevrouw Faber-Van de Klashorst namens de fractie van de PVV. U bent zover, mevrouw Faber?

Mevrouw Faber-van de Klashorst (PVV):

Ik ben zover. Dank u wel, voorzitter. The party is over en de Groningers zitten met de kater. De opbrengsten van honderden miljarden euro's van een van de grootste gasbellen ter wereld zijn voor een groot deel in rook opgegaan. Zo'n 85% is verbrast door de bestuurders van de graaigeneratie voor leuke dingen voor de mens en het propageren van het socialistisch gedachtegoed. The Economist noemde dit dan ook "the Dutch disease". Goed, er ging ook wat naar de Betuwelijn, dat nog steeds een doodlopend spoor is, en het Fonds Economische Structuurversterking. Ook dit fonds schoot zijn doel grotendeels voorbij. Volgens het Cultureel Planbureau droeg het merendeel van de projecten niet bij aan de maatschappelijke welvaart. Gepamperd door riant uitkeringen zakte niet alleen de arbeidsmoraal voor een deel in, maar ook de Groningse bodem. Gebouwen van bewoners en bedrijven liepen schade op, variërend van licht tot zwaar. Vooral de zware schade leidt tot dusdanige onveilige situaties dat een grote groep Groningers niet meer thuis kan wonen, maar moet bivakkeren in een wisselwo-

ning. Dan lopen ook nog de schadevergoeding en de versterking van gebouwen verre van soepel, doordat de NAM er een zootje van heeft gemaakt.

Onder politieke druk komt de staatssecretaris nu met een voorstel om de versterking van de gebouwen eens goed op de rit te zetten. Het wetsvoorstel staat bol van allerlei procedurele constructies en betrokken organisaties. Er is amper een touw aan vast te knopen. Het is dan ook niet verwonderlijk dat een groot deel van de totaal geschatte versterkingskosten opgaat aan uitvoerings-, opname- en beoordelingskosten. De staatssecretaris wil al die kosten gaan verhalen op de NAM, die nu al tegenstribbelt.

Voorzitter. U moet er niet vreemd van opkijken als de belastingbetaler gaat opdraaien voor het bacchanaal veroorzaakt door de graaigeneratie. En de gedupeerde? Die zit midden in het krachtenspel. Blijkbaar is de staatssecretaris zich ook bewust van de ingewikkelde procedures die kunnen leiden naar ellenlang juridisch gesteggel. Het is niet voor niets dat de staatssecretaris de gratis rechtsbijstand voor de gedupeerde heeft begrensd. Om de zaken in goede banen te leiden, krijgt de eigenaar van een woning een vaste begeleider toegewezen door de Nationaal Coördinator Groningen, die de eigenaar gedurende het proces bijstand verleent. Dat is wel nodig, want voordat je het weet, beland je tijdens het versterken van je huis in een of ander gemeentelijk duurzaamheidsproject, breken ze je straat open voor een warmtenet en dragen ze je cv-ketel het huis uit. De staatssecretaris wil namelijk tegelijkertijd in samenwerking met de gemeenten de Klimaatagenda uitrollen. Alsof het versterken van de gebouwen al niet complex en duur genoeg is. De Groningers willen gewoon in een veilig huis wonen. Dat hoort de prioriteit te zijn.

Ook de Raad van State acht het van belang dat de versterking van onveilige gebouwen voorgaat op andere maatschappelijke belangen en bestuurlijke afwegingen. Is de staatssecretaris het eens met de Raad van State? Graag een reactie.

Voorzitter. De staatssecretaris komt nu met een publieke aanpak die wettelijk wordt verankerd. Hierdoor wordt de NAM niet meer belast met de organisatie van de afwikkeling van de schade en de versterking van de gebouwen. De Raad van State geeft aan dat het redelijk is dat de NAM ook de kosten draagt. Het kabinet geeft heel stoer aan dat er streng op wordt toegezien dat alle kosten die bij de NAM in rekening kunnen worden gebracht, ook in rekening zullen worden gebracht. De mogelijkheid dat discussies met de NAM hierover uitmonden in juridisch gesteggel, is heel reëel. Het kabinet zal zich daarop voorbereiden en geen juridische middelen onbenut laten. Maar ja, rekeningen versturen is iets anders dan rekeningen daadwerkelijk innen. Je kan de kosten gaan verhalen, maar dan moet er in de toekomst ook wat te halen zijn, want de inkomsten van de NAM lopen terug en de kosten lopen op. Dat is ook terug te zien in de afdrachtensystematiek aan de Staat. Deze zou niet meer houdbaar zijn op basis van de opbrengst van de gaswinning en zou verschoven worden naar op basis van de winst. Deze verschuiving heeft grote gevolgen voor de afdracht van de NAM aan de Staat. Kosten die de Staat verhaalt op de NAM, gaan immers van de winst af met als resultaat dat de overheid en dus de belastingbetaler het overgrote deel van de kosten zelf betaalt.

Hoe lang gaat de NAM nog bestaan? Opvallend is dat Shell haar 403-verklaring heeft ingetrokken, waardoor zij niet meer hoofdelijk aansprakelijk is voor de schulden uit rechtshandelingen die door de NAM zijn aangegaan na 8 juni 2017. ExxonMobil heeft trouwens nooit een dergelijke verklaring afgegeven. Wel hebben beide oliemaatschappijen verplichtingen op zich genomen die aansprakelijkheid met zich meebrengen en vastgelegd zijn in het akkoord op hoofdlijnen. Daarin is onder andere vastgelegd dat de NAM een half miljard euro bijdraagt aan de regio en dat Shell en ExxonMobil, ondanks dat de NAM eigenaar is van het Groninger gas, afstand zullen doen van eventuele vorderingen op de Staat in verband met de gasreserves in het Groninger veld die niet gewonnen zullen worden. De verwachting is dat 450 miljard kuub in de grond achterblijft. Oliemaatschappijen zijn geen filantropische instellingen, maar commerciële bedrijven. Daar is op zich niets mis mee. Dit wetende, rijst de vraag: wat krijgen zij hiervoor terug? Graag een reactie van de staatssecretaris.

Voorzitter. Er is overeengekomen dat de NAM altijd blijft betalen voor alle schade en versterking van de gebouwen. Daartoe bieden Shell en ExxonMobil garanties. Echter, een garantie is geen wettelijk bepaalde vorm. De inhoud daarvan wordt bepaald door de tekst van hetgeen is gegarandeerd. Wat die garanties inhouden, weten wij niet. De details zijn namelijk weggelakt. Aan wie en wanneer de garanties worden verstrekt, blijkt niet uit de tekst die ik kan lezen. Wel meldt Steef Bartman, advocaat, emeritus hoogleraar ondernemingsrecht en hoogleraar aan de Universiteit Maastricht, in dagblad Trouw dat de garanties slechts tijdelijk zijn. De garanties van de oliemaatschappijen gelden tot de beëindiging van de winning uit het Groningenveld of uiterlijk 1 januari 2035. Hoe eerder de winning eindigt, hoe eerder de garanties dus aflopen.

Maar hoe zit het bijvoorbeeld als de NAM verkocht wordt? Het persbureau Reuters meldt dat de beide oliemaatschappijen de NAM in de etalage hebben gezet. De verwachte opbrengst is volgens Reuters 1 miljard euro. De directeur van Shell Nederland, Marjan van Loon, geeft in de media aan: "Wij hebben met de overheid de afspraak dat Groningen dicht gaat. We gaan nu aan tafel voor afspraken over hoe we dat netjes afhechten. Als de overheid zegt dat ze Groningen open wil houden, moet ze dat maar regelen. Wij gaan niet meer de verantwoordelijkheid nemen. Wij gaan dicht." Hieruit kun je concluderen dat Shell en ExxonMobil er de brui aan gaan geven, dat de inkomsten opdrogen en de garanties van korte duur zijn. Is de staatssecretaris het eens met deze conclusie? Hoe gaat de NAM dan voldoen aan de financiële verplichtingen? Graag een reactie van de staatssecretaris.

Met wie gaat de overheid het regelen als zij toch het Groningenveld open wil houden? Het is moeilijk voor te stellen dat een eventuele koper, die dan de nieuwe eigenaar van de resterende honderden miljarden kubieke meters gas wordt, deze laat zitten. In hoeverre is een eventuele nieuwe eigenaar verplicht om de garanties over te nemen? En in hoeverre staat de verkoop van de NAM het winnen van het gas uit het Groninger veld in de weg? Graag een reactie van de staatssecretaris.

Voorzitter. Dan de rol van de overheid. In eerste instantie vraag je je af waarom de overheid ertussen gaat zitten. De NAM bestaat immers uit de aandeelhouders Shell en ExxonMobil, die de veroorzakers lijken te zijn van de

ellende. Ondertussen is wel duidelijk geworden dat de rijksoverheid continu aan tafel zat en medeverantwoordelijk was voor het gevoerde beleid. Dat was immers ondergebracht in de Maatschap Groningen. In die maatschap waren vertegenwoordigd: Shell, ExxonMobil en de rijksoverheid. De overheid wist precies wat er speelde en legde de oliemaatschappijen geen haarbreed in de weg, zodat zij door konden gaan met het oppompen van gas.

Na de zware aardbeving in Huizinge, op 16 augustus 2012, kwam het Staatstoezicht op de Mijnen met het advies om de gaswinning zo snel mogelijk te verminderen. Dit omdat de aardbevingen krachtiger konden worden, met mogelijk dodelijke slachtoffers tot gevolg. Het Staatstoezicht op de Mijnen wilde dan ook een betere risicoanalyse van de NAM, ook bij een lagere gasproductie. De NAM weigerde dat en werd daartoe niet gedwongen door de Maatschap, waar ook de overheid aan tafel zat. Uit de notulen van de vergaderingen, waar topambtenaren van Economische Zaken, een topman van Shell, een topman van ExxonMobil Benelux en een topman van Energiebeheer Nederland aanwezig waren, blijkt dat overheidsfunctionarissen grote moeite hadden met de opstelling van het Staatstoezicht op de Mijnen. Een topambtenaar besloot zelfs om de minister nog maar eventjes in het ongewisse te laten. Binnen de top van het ministerie werd zelfs gezocht naar de mogelijkheid om het Staatstoezicht op de Mijnen buitenspel te zetten. Een andere veiligheidsdeskundige, een professor, werd ingehuurd, die met minder verontrustende voorspellingen op de proppen kwam. Die pasten beter in het ministeriële straatje en werden dan ook omarmd door Economische Zaken. Ondertussen was de sfeer tussen de NAM en het Staatstoezicht verziekt en werd de gaswinning niet minder, maar meer. Ook in dit geval is minder beter dan meer.

Voorzitter. Ik rond af. De oliemaatschappijen en de Nederlandse Staat hebben miljarden verdiend aan het Groningse gas. Op zich hoeft daar niets mis mee te zijn, als men maar niet de belangen van de Groningers uit het oog had verloren. Echter, kritische geluiden werden bewust op een zijspoor geparkeerd. Daar heeft ook de rijksoverheid een zeer kwalijke rol in gespeeld. Men wist precies wat er speelde en liet tegen beter weten in de oliemaatschappijen doorgaan met de gaswinning. En de Groningers? Zij werden jarenlang genegeerd en aan het lijntje gehouden.

Hun geduld zal nog veel verder op de proef worden gesteld door het versterken van de gebouwen te combineren met het uitrollen van de Klimaatagenda. Dat zal de zaak nog meer vertragen en daarmee de kans op het verhalen van de schade op de NAM verkleinen. De garanties van de oliemaatschappijen kunnen weleens van korte duur zijn.

Groningers zijn een nuchter volk. Zij kunnen al die ingewikkelde procedures missen als kiespijn. Zij willen gewoon in een veilig huis wonen, zonder al die misère. Maar de verwachting is dat de ellende komende jaren nog lang niet over is. De enquêtecommissie geeft aan: "Als de gaswinning volledig gestopt is en Shell en ExxonMobil besluiten de NAM te ontmantelen, bestaat de reële kans dat het nog moeilijker zal worden om de toekomstige schades te verhalen". De vraag rest dan: wie gaat er voor de kosten opdraaien? Graag een reactie van de staatssecretaris.

Voorzitter. Tot zover. Dank u wel.

De voorzitter:

Dank u wel, mevrouw Faber-van de Klashorst. Ik geef nu het woord aan meneer Pijlman namens de fractie van D66.

De heer Pijlman (D66):

Dank u wel, voorzitter. Een paar weken geleden verscheen het rapport van de parlementaire enquêtecommissie aardgaswinning Groningen. Een hard rapport. De commissie spreekt van "een ongekend systeemfalen waarin publieke en private partijen betrokken waren en de belangen van Groningers systematisch zijn genegeerd". Het debat over het rapport in de Tweede Kamer komt nog. Morgen spreekt de Tweede Kamer voor het eerst met de enquêtecommissie.

Opvallend in het rapport is dat de schuldvraag nauwelijks wordt gesteld. De Groningers willen in ieder geval niet dat deze staatssecretaris van het politieke toneel verdwijnt. Zij vertrouwen hem. Kritisch is men vooral op de minister-president, die moreel tekortschoot door zich wel te laten informeren, maar niet te handelen. Het is hem zelfs ontgaan dat zijn kabinet de gaskraan wagenwijd openzette na de aardbeving in Huizinge in 2012. Jeroen Dijsselbloem verwoordde het eerlijk voor de enquêtecommissie: "Ook na Huizinge domineerden de financiële belangen in de besluitvorming. Veiligheid was daaraan ondergeschikt."

Voorzitter. Ik woon in de stad Groningen. In mijn werk kreeg ik te maken met de noden van medewerkers. Er was een gezin dat door stress en spanning uit elkaar viel nadat zij voor de derde keer hun huis moesten verlaten. Zelf maakte ik een stevige beving mee op de Zernike Campus. Ik hoor en zie nog de paniek die zich van de medewerkers meester maakte toen de toren — we zaten op de negende verdieping — begon te zwaaien en bloemen en laptops op de grond vielen. De hogeschool waar ik collegevoorzitter was, had voor meer dan 1 miljoen euro schade. Drie bouwprojecten moesten worden stilgelegd. Er dienden tijdelijke oplossingen te worden gevonden om colleges door te kunnen laten gaan.

Maar het ergste waren de slag met de bureaucratie, de tegenwerking van de NAM, die toen nog rechtstreeks verantwoordelijk was voor de afhandeling van de schade, de vertragingen die daardoor ontstonden en de steeds veranderende regels. Nu heeft een grote instelling de mogelijkheid om zich door juristen te laten ondersteunen, maar de burger raakt in zo'n situatie al snel de weg kwijt in het woud aan regels en loketten. Men verwachtte steun van de overheden, maar kreeg die niet of onvoldoende. Het Rijk erkende de ernst van de situatie niet tot 2018, toen het kabinet de winning op termijn wilde stopzetten, maar tegelijkertijd de versterkingsoperatie stopzette om geld te besparen. Dat laatste was een besluit dat heel veel kwaad bloed zette en ook tot grote vertragingen zou gaan leiden. Bouwfirma's haakten af en alles moest na de verandering van regelgeving opnieuw worden opgestart.

Ook toen was de veiligheid van burgers ondergeschikt aan financiële belangen. En zo ontstond wantrouwen in Groningen. Burgers kwamen door de overheid in de knel. Dat gebeurde niet alleen hier, maar ook bij de toeslagenaffaire. Het wantrouwen dat de overheid nu ten deel valt, is uiteindelijk ook een bedreiging voor onze democratische rechtsstaat en onze parlementaire democratie.

Wij verwachten dat de overheid de burgers met vertrouwen benadert. Dat dient het uitgangspunt te zijn, ook in dit dossier. Graag een reactie van de staatssecretaris hoe het kabinet vorm wil geven aan het opnieuw invullen van dat vertrouwen.

Gebrekkige uitvoering raakt ook direct aan de legitimatie van de Eerste Kamer. Het is onze primaire taak om daarop toe te zien, maar we hebben geen instrumenten, bijvoorbeeld het amendement, om wetgeving adequater in te vullen. Laten we eerlijk zijn: bovendien wegen ook politieke belangen bij ons vaak zwaar.

Voorzitter, ik ben aan het eind van mijn tweede termijn. In juni verlaat ik de Kamer. Hoe sprak ik over de gaswinning? In mijn maidenspeech een week na de installatie in juni 2015, die ging over de wet wind op zee, sprak ik er zijdelings over. Ik bepleitte het fors investeren in wind op zee om daarmee de afhankelijkheid van fossiele brandstoffen sterk te verminderen en de klimaatdoelstellingen te halen, en ook om de afhankelijkheid van Gronings aardgas omlaag te brengen. De nadelen van de winning daarvan hebben we veel te laat onderkend. Wie dat debat nu terugleest, ziet ook wel hoe de panelen zijn verschoven, want in dit debat in 2015 moest minister Kamp er alles aan doen om het CDA mee te krijgen om de wet wind op zee door de Kamer te loodsen.

Een jaar later, in 2016, spraken we met minister Kamp over de Wet bewijsvermoeden gaswinning Groningen. Het ging over de omkering van de bewijslast. Ik vroeg het kabinet hoe het gasgebouw nu precies in elkaar zat en of de verantwoordelijkheden wel juist waren verdeeld. Het ging mij toen om de positie van de NAM en daarachter Shell en Exxon. Het kabinet antwoordde dat het allemaal veel te gevoelige en staatsgeheime informatie betrof en dat men de Kamer niet kon informeren, want men was net in uitermate gevoelige besprekingen. In datzelfde debat ontraadde de minister een motie die ik indiende om een vervolg te geven aan de opkoopregeling vastgoed voor burgers in nood in Groningen. "Nee", zei minister Kamp, "dit is veel te duur en de markt doet zijn werk wel". De Kamer stemde overigens met algemene stemmen in met de motie en er kwam een nieuwe regeling. Maar waarom noem ik het? Omdat het de houding van de verschillende kabinetten in dit dossier laat zien. Geld ging vóór veiligheid, vóór welzijn van burgers.

Dit laatste jaar, Rutte IV, leert ons overigens ook hoe belangrijk een nabije overheid is. Het is in dit geval de staatssecretaris die veel zelf in het gebied is en ook spreekt met mensen. Dat wordt gewaardeerd. Deze wet en de novelle zijn een stap in de goede richting om de problematiek van de Groningers op te lossen. Het was maar een heel klein bericht, wat mij overigens verbaasde, de afgelopen week in de krant: de helft van de gaswinningsputten is nu dicht. Het is een compliment voor het kabinet en deze staatssecretaris dat dit, ondanks de enorme politieke, maatschappelijke en geopolitieke druk, gelukt is, maar de vraag is natuurlijk: wanneer de andere helft? Wanneer verwacht u deze volgende noodzakelijke stap te kunnen nemen?

Ik neem aan dat het kabinet nog andere wetswijzigingen in overweging heeft als het kabinet de reactie op de enquête gereed heeft en de ereschuld aan Groningen inlost. Wat is het tijdschema dat het kabinet daarbij nu hanteert?

Mevrouw **Faber-van de Klashorst** (PVV):

Ik werd even getriggert door het genoemde feit dat de helft van de putten dicht is. Dat klinkt op zich wel positief, tenminste, als je wil dat ze dichtgaan. Maar waren dat putten die al uitgeput waren of zat er ook nog echt gas in? Dat is natuurlijk een relevante vraag. Als het putten waren waar toch niet meer zo veel in zat, dan maakt het natuurlijk niet zo veel uit. Heeft u daar enig idee van?

De heer **Pijlman** (D66):

Als je kijkt naar hoeveel de winning terugloopt, dan neem ik zonder meer aan dat dit geen putten zijn die al uitgeput waren. U had het zelf in uw bijdrage over de enorme hoeveelheid die nog in het gebied aanwezig is. Maar laten we die vraag even doorspelen aan de staatssecretaris.

Voorzitter. Wie nu naar de schadeafhandeling en versterking kijkt, ziet nog heel veel problemen. Het Instituut Mijnbouwschade Groningen is verantwoordelijk voor de schadeafhandeling. Maar wie het instituut volgt, ziet een weinig doeltreffend en in beleid zwabberend instituut. Een van de ergernissen van burgers over het IMG is dat men vaak schade door meerdere experts laat opnemen. Die spreken elkaar dan tegen en de burger is daarvan de dupe. Dat kan overigens eindeloos duren en de kosten voor het IMG van het alleen maar inhuren van externen zijn heel erg hoog. Er is nu de mogelijkheid om eisen aan experts te stellen. Men mag maximaal nog twee keer langskomen en dat is een goede stap. Maar kunnen we ook afspreken dat wanneer experts het niet eens zijn of schade wel of niet aardbeving-gerelateerd is, we gewoon vergoeden? We gaan uit van vertrouwen. Het lijkt namelijk wel alsof het het IMG ontgaat is dat hier eerder het wetsvoorstel omkering bewijsvermoeden aangenomen is. Speelt hier overigens op de achtergrond ook nog de verhouding met de NAM mee? Hoeveel juridische procedures lopen er nu tussen de NAM en de Staat?

Voorzitter. Veel burgers kregen in het recente verleden het gevoel dat het Instituut Mijnbouwschade Groningen vooral juridische barrières opwierp als het om schadeafhandeling ging, maar de laatste weken zien we een totale verandering. Het instituut wil alles sneller, menselijker en minder juridisch maken. Het inzicht komt laat, maar beter laat dan nooit. Het voorliggende wetsvoorstel geeft de regering ook de aanwysbevoegdheid inzake het IMG. Die heeft het kabinet bij een zbo zoals het IMG is niet automatisch. Het kan zijn dat het instituut daarop anticipeert, maar ondertussen werken er wel meer dan 800 medewerkers bij het instituut. Dat zijn er meer dan de gezamenlijke rechtbanken van Noord-Nederland in Groningen, Leeuwarden en Assen. Daar worden door prima arbeidsvoorwaarden te bieden medewerkers overgehaald in dienst te treden bij het IMG, maar dat geeft grote problemen bij de rechtbanken. Bij iedere euro die het IMG uitkeert, is men daarenboven inmiddels tussen de €0,62 en €0,72 aan overhead kwijt. Het Dagblad van het Noorden komt vandaag met de bewering dat het inhuren van externen per euro het IMG €1,42 kost. Waar zijn we mee bezig? Bureaucratie, bureaucratie, bureaucratie. Ligt fors ingrijpen niet voor de hand, nu u straks die aanwysbevoegdheid hebt? Graag een reactie.

Een menselijkere benadering van het IMG, uitgaande van vertrouwen, hetgeen het IMG nu zegt na te streven, zal er overigens toe moeten leiden dat de formatie, vinden wij,

en daarmee de kosten van deze hele operatie, van de bureaucratie fors worden teruggedrongen. Graag een reactie van de staatssecretaris.

De heer **Otten** (Fractie-Otten):

Ik riep tegelijk met de spreker: waar zijn we mee bezig? Dit is helaas een patroon dat zich al heel lang voordoet. Ik zag in 2018 bijvoorbeeld dat van de 1,6 miljard die toen beschikbaar was voor herstel, meer dan twee derde aan consultants, adviseurs, advocaten en noem maar op is uitgegeven en minder dan een derde aan echte bouwwerkzaamheden. Hoe is het toch mogelijk dat al dat geld nu al zo veel jaar consistent in verkeerde handen belandt? Heeft u daar misschien een verklaring voor? Ik vind het echt onacceptabel.

De heer **Pijlman** (D66):

Dat vind ik ook. Dat hebt u begrepen. Het rapport van de enquêtecommissie — ik heb het niet helemaal gelezen; het is 1.900 bladzijden, dus je scrollt erdoorheen — begint met gejuridificeer, met wantrouwen tegen de burger, en niet met vertrouwen. Ik denk dat dat begonnen is bij de Bulgarenfraude. U kent die kwestie. Ook de Tweede Kamer, en misschien ook wel de Eerste Kamer, drong aan op harde, strenge maatregelen. Daar begon ook het wantrouwen tegen de burger. De toeslagenaffaire is er een voorbeeld van en dit is er ook een voorbeeld van. Er zijn nog wel meer voorbeelden waarbij de overheid zich tegenover de burger plaatst in plaats van dat die meewerkt met de burger.

De heer **Otten** (Fractie-Otten):

Het is me toch te gemakkelijk om te zeggen dat het komt door de Bulgarenfraude. Ik weet niet of u het gelezen heeft, maar in Het Financieel Dagblad stond dit weekend een heel interessant stuk. Daarin stond dat de energietransitie een feest begint te worden voor consultants en adviseurs in plaats van dat het klimaat daar iets mee opschiet. Dit is een hardnekkig probleem, dat niet alleen te verklaren is door de Bulgarenfraude. Dit is blijkbaar de enige manier waarop de overheid in Nederland kan werken, dus met heel veel consultants, bij elk probleem. Kijk naar de toeslagen; dat wordt ook niet opgelost. Daar wordt 20, 30 miljoen aan consultants uitgegeven en ze kunnen nog niet één toeslaggeval per dag oplossen.

De **voorzitter**:

En uw vraag?

De heer **Otten** (Fractie-Otten):

Wat is volgens u het structurele probleem? Bent u het met mij eens dat de manier waarop de Nederlandse overheid al dit soort problemen benadert, niet de manier is waarop het moet? Blijkbaar is men niet in staat om dit anders aan te pakken. Hoe verklaart u dat?

De heer **Pijlman** (D66):

Ik ben het ermee eens dat het anders moet. Ik vrees echter dat u en ik, als we deze redeneringen uitrollen, het over die aanpak volstrekt oneens zullen zijn, zoals we het ook over

de gaswinning niet eens waren; u was daar altijd een groot voorstander van en ik tegenstander.

Mevrouw **Kluit** (GroenLinks):

Wij hebben een iets andere analyse gemaakt dan dat het komt door de Bulgarenfraude. Wij zien het als een doorvertaling van de relatie tussen de Staat en de deelnemende bedrijven. Die is op een gegeven moment zwaar gejuridificeerd. Vervolgens werd schade verhaald op de NAM en werd die juridificering doorvertaald. Zou dat ook niet een oorzaak kunnen zijn?

De heer **Pijlman** (D66):

Absoluut, ja. Kijk, ik heb er ook op gewezen. Daarom wilde ik destijds precies weten hoe het gasgebouw in elkaar zit en wie welke verantwoordelijkheid en taaktoedeling had. Dat was toen geheim. Ik vind het overigens heel mooi dat een boer uit Groningen naar het rijksarchief is gegaan en de stukken er zo uit wist te halen, waardoor het openbaar werd, terwijl de minister hier zei: het is allemaal staatsgeheim. Dus ja, zeker, dat speelt ook allemaal een rol, maar in mijn optiek ... Nogmaals, dingen zijn soms ook heel logisch. Als er fraude is, zegt de politiek natuurlijk: dit lijkt nergens op; hier moeten we maatregelen tegen nemen. Het is dus een combinatie van oorzaken die ertoe leidt dat de overheid zich soms tegenover de burger plaatst. Bureaucratie komt er dan nog eens overheen.

Mevrouw **Kluit** (GroenLinks):

Ik laat het hierbij.

De **voorzitter**:

Vervolgt u uw betoog.

De heer **Pijlman** (D66):

Er is ook nog een tweede instantie.

Voorzitter. Ik zei zonet: het Instituut Mijnbouwschade Groningen is een zbo. Ik ben blij dat u straks die aanwijsbevoegdheid krijgt, maar die is ook wel weer beperkt. De Nationaal Coördinator Groningen viel eerst onder Binnenlandse Zaken en nu onder Economische Zaken. Die houdt zich bezig met de versterkingsoperatie. In de voorliggende wet is geregeld dat de burger te maken krijgt met één loket, door intensieve samenwerking tussen de NCG en het IMG. Is dat wel genoeg, vraag ik me af. Je zou je ook voor kunnen stellen dat de NCG en het IMG opgaan in één uitvoeringsorganisatie, want schade en herstel liggen in elkaars verlengde. Zo is er ook rechtstreekse zeggenschap voor de politiek. Dat is meer dan één digitaal loket voor de burger, zoals nu de bedoeling is.

Daar zitten overigens ook weer nadelen aan. Als je nu begint met het in elkaar schuiven van twee grote organisaties, dan kan dat er ook weer toe leiden dat men met zichzelf bezig is, waardoor er vertragingen ontstaan. Daarom vraag ik de staatssecretaris: zou u een onderzoek kunnen laten doen om alle voor- en nadelen om tot één uitvoeringsorganisatie te komen op een rijtje te zetten? Zou u dat deze Kamer toe willen laten komen? Wij zien veel voordelen aan één uitvoeringsorganisatie. Dat is echter wel alleen op papier, zeg ik

er eerlijk bij. Nogmaals, we realiseren ons dat structuuringrepen tot vertragingen in de uitvoering kunnen leiden, en dat is wel het laatste dat we willen.

Voorzitter. Een van de aanbevelingen van de enquêtecommissie is om de gebiedsgerichte aanpak te versterken en verder uit te rollen, zodat er bij de versterking gestructureerder gewerkt kan worden. In de dorpenaanpak wordt een dorp als geheel aangepakt en niet meer huis voor huis. Deze aanpak voor ruimtelijke ontwikkeling biedt bijvoorbeeld ook ruimte voor de energietransitie. In zo'n dorp zit dan een team waarbij bewoners direct terecht kunnen. De bewoners maken dan samen met de NCG en de gemeente een dorpenplan. Na een moeizame start zijn de resultaten nu hoopvol. Kan de staatssecretaris dit proces versnellen door ook andere dorpen te vragen om te beginnen met de dorpenaanpak, zodat er realistisch gepland kan worden en er ook meer draagvlak ontstaat? Graag een reactie. We moeten af van situaties die bijvoorbeeld nu in het dorp Ten Boer voorkomen. In de ene helft van de straat worden de huizen afgebroken en komt er nieuwbouw, en in de andere helft van de straat worden de huizen versterkt. Het gaat dan om hetzelfde type huis. Die huizen zijn echter door iemand anders beoordeeld. Dat geeft in de gemeenschap ongelofelijk veel spanning. Ook daar moeten we vanaf.

Voorzitter. De mogelijkheid voor een eigenaar om de opname, de beoordeling, het ontwerp van maatregelen en de versterking in eigen beheer uit te voeren, bestaat. De bewoner, de eigenaar, krijgt daar ook een vergoeding voor. Dat is heel goed. Mij blijkt echter dat de regeling niet echt bekend is. De regeling kan de versterking versnellen. Op welke wijze wilt u daar ook ruchtbaarheid aan geven in het gebied?

De **voorzitter**:

Wilt u afronden?

De heer **Pijlman** (D66):

Ik rond af, voorzitter. Tot zover de uitvoering.

Dan het toekomstperspectief: het inlossen van de ereschuld aan Groningen. De regio heeft inmiddels een fors pakket aan wensen op tafel gelegd, oplopend tot in totaal 30 miljard, verspreid over een groot aantal jaren. U zult daarover in gesprek zijn of gaan met de bewoners. Voor ons geldt wel dat de bewoners er zelf direct van moeten gaan profiteren op economisch en sociaal gebied. Een evaluatie van de besteding van de gelden van het Nationaal Programma Groningen kan daarbij behulpzaam zijn. Ik ben daar namelijk heel kritisch op. Mijn indruk is dat ook aan dat programma veel bureaucratie kleeft. Het leidt bepaald niet overal tot versterking van de sociaal-economische infrastructuur. Dat is wat de bewoners van Groningen nu nodig hebben. Graag een reactie van de staatssecretaris.

Voorzitter. We zien de beantwoording van de staatssecretaris met belangstelling tegemoet.

De **voorzitter**:

Dank u wel, meneer Pijlman. Dan geef ik het woord aan de heer Vos namens de fractie van de VVD.

De heer **Lucas Vos** (VVD):

Voorzitter. Ik had mijn bijdrage namens de VVD-fractie kunnen beginnen met het slaan van een brug naar Groningen door te zeggen hoe ontzettend ik genoten heb van mijn studententijd in Groningen, Stad en Ommeland, waar ik me voor altijd aan verbonden voel. Het Groningse volkslied is het enige provinciale volkslied dat ik uit mijn hoofd ken. Sterker nog, ik heb het vorig weekend nog luidkeels gezongen met mijn jaarclub Ugly Duck, genoemd naar het fameuze restaurant in de Zwanestraat. Of ik had kunnen vertellen hoe ik vier jaar lang ben afgereisd met de trein naar Delfzijl als commissaris van de mooie Koninklijke Wagenborg en soms verbleef in Hotel Ekenstein bij Loppersum. Ik had zelfs kunnen vertellen over mijn familie van vaderskant, herenboeren uit Usquert, waar ik als kind geregeld kwam.

Maar ik dacht bij mezelf: nee, dat is het laatste waar Groningers behoefte aan hebben. Actie, actie, actie en wel nu: dat is wat de Groningers willen. Maar vaak doen wij, politici — ik weet het — vervolgens het tegenovergestelde of wij halen er vele onderwerpen bij die niet rechtstreeks gaan over het onderwerp waarover we het hebben. Of, zoals mijn collega-VVD-senator Caspar van den Berg het zo mooi omschreef in het NRC-artikel net na de verkiezingen, wij nemen na een kiezersopstand wel de retoriek van boze burgers over, maar laten inhoudelijk alles bij het oude. Je hijst de boze burger dan op het schild met allemaal mooie oneliners, maar laat het vervolgens na om in de lagen daaronder te gaan graven naar wat nou eigenlijk de beleidsopgaven zijn waar het hier om gaat. In mijn eigen niet-hooglerarenbewoordingen schaar ik snelheid ook onder deze vlijmscherpe analyse.

Laten we heel helder zijn, wat de VVD betreft hadden het wetsvoorstel en de novelle gehamerd mogen worden toen ze voorlagen op 14 maart. Nu zal dit pas op 18 april ter stemming komen in onze Kamer en ik garandeer u, meneer de voorzitter ... Nu ja, "garanderen" is misschien een groot woord, maar beide voorstellen worden aangenomen. Dat zijn dus vijf weken vertraging. Sterker nog, wat de VVD betreft had er al gehamerd mogen worden toen de voorstellen voor het eerst verschenen, op 20 december 2022. Dan hadden we bijna vier maanden gewonnen. Vier maanden voor de Groningers, die schreeuwen om actie, actie, actie en niet om wachten, wachten, wachten.

In de optiek van de VVD moet de Eerste Kamer eens goed kijken naar de snelheid waarmee wij wetten behandelen. Hoe makkelijk iets wordt doorgeschoven naar een volgende keer, omdat iemand niet aanwezig is of omdat vragen niet klaar zijn. Volgens ons is dit ook weer een puzzelstukje in het antwoord waarnaar wij allen de laatste weken op zoek zijn: het antwoord op de vraag hoe wij de afstand verkleinen tussen Den Haag en de rest van Nederland. Ik sluit me ook aan bij de woorden van de heer Pijlman: ik vind het fantastisch hoe de staatssecretaris dat doet in Groningen.

Ik dwaal af, meneer de voorzitter. Zoals gezegd, staat de VVD achter de voorliggende voorstellen en achter het beleid van de staatssecretaris. We zullen dan ook voor beide wetten stemmen. Hoewel er nog veel te doen is, zit er de laatste tijd echt wel schot in de schadeafhandelingen en ook in het versterken van gebouwen. Zo wordt in het rapport Groningers boven gas opgetekend dat de provincie Groningen het

modernste scholenbestand van Nederland heeft. Dat is goed nieuws.

De heer **Otten** (Fractie-Otten):

Ik hoorde u net complimenten geven aan de huidige staatssecretaris en daar sluit ik me bij aan, maar laten we even iemand niet vergeten die een hele grote verantwoordelijkheid draagt voor dit fiasco, namelijk uw partijgenoot Wiebes. Die heeft hier een behoorlijke puinhoop aangericht. Hoe kijkt u als VVD terug op het optreden van uw eigen minister, die vele jaren lang niet in staat is gebleken dit op te lossen?

De heer **Lucas Vos** (VVD):

Volgens mij is dit nou precies wat ik bedoel: er worden allerlei onderwerpen bij gehaald, maar daar gaan deze voorstellen niet over. Ik zal wel antwoorden. Ik ben het in het geheel niet eens met uw analyse. Het is minister Wiebes geweest die gezegd heeft: we gaan de gaskraan dichtdraaien, omdat we Groningen nú moeten beschermen. Ik geloof dat u en ik daar anders in zitten. Dan heb ik het over de toekomstige gaswinning.

De heer **Otten** (Fractie-Otten):

Wij zijn niet voor het dichtdraaien van de gaskraan, maar wel voor het royaal opendraaien van de schadevergoeding, en wij denken dat het een het ander niet uitsluit. Maar goed, dat laatste, dus die schadevergoeding, is dus niet gebeurd. Dat hebben we nu al bij alle sprekers kunnen constateren. Ik denk dus dat de VVD hier toch een belangrijke verantwoordelijkheid draagt voor de hele situatie waarin we nu beland zijn in Groningen.

De **voorzitter**:

En dat is uw vraag?

De heer **Otten** (Fractie-Otten):

Ja.

De heer **Lucas Vos** (VVD):

Ik hoorde de vraag niet precies, maar dat er een goede schadevergoeding moet komen, ben ik helemaal met de heer Otten eens. Ja.

In het ontwerpbesluit tot wijziging van de Tijdelijke wet Groningen in verband met de afstemming tussen de uitvoering van de versterking en de vergoeding van de schade ziet de VVD dan ook goede elementen. We zien het advies van de Raad van State ook als positief. De raad stelt daarin eigenlijk dat het ontwerpbesluit grotendeels gelijk is aan het samenwerkingsconvenant tussen de NCG en het IMG. Het werkt dus al zo in de praktijk.

Ook de novelle die betrekking heeft op het in eigen beheer nemen van de voorbereidingen van de versterkingsoperatie en het vergoed krijgen van ondersteuning bij een schade- en/of versterkingstraject, waarbij de kosten door de NAM gedragen worden, beoordelen wij als positief.

Wel ziet de VVD dat dit niet per se de uitvoering eenvoudiger maakt. Dat is bijzonder, want de novelle heet Verbete-

ring uitvoerbaarheid. Wij zien als groot voordeel echter dat de Groninger meer eigen regie kan nemen, en we hebben er alle vertrouwen in dat de staatssecretaris samen met het IMG en de NCG zal waken voor een goede uitvoering.

Vertrouwen. De heer Pijlman refereerde er ook al aan. Wat een mooi woord. Het is iets waaraan het ons vaak ontbreekt in ons mooie Nederland. Het brengt mij ook bij het rapport Groningers boven gas, waar velen van ons vandaag toch even aan refereren hoewel het debat daar vandaag niet over gaat, zeker ook in het licht van de reactie van het IMG, dat concrete voorstellen doet om schadeherstel en versterking te versnellen, alsmede de eis van 30 miljard euro van de provincie als aflossing van de ereschuld.

Op de laatste pagina van boek 1 van het rapport — ik heb ook niet alles gelezen, maar wel het hele eerste boek — staat voor mij eigenlijk de hoofdconclusie: er werd over hen gepraat, niet met hen. En "hen" staat hier voor de Groningers. Dat brengt mij weer even terug naar mijn eigen maidenspeech, die in het teken stond van het parlementaire onderzoeksrapport Gelijk recht doen. Daarin heb ik bijna dezelfde woorden aangehaald: niet over ons zonder ons. In die titel "Gelijk recht doen" stond het woord "gelijk" voor "hetzelfde". Niet discrimineren dus, en iedereen hetzelfde behandelen. In het kader van het afhandelen van de schade, de versterkingsoperatie én het zo broodnodige toekomstperspectief voor de Groningers roep ik deze Kamer op om óók gelijk recht te doen, maar dan "gelijk" in de betekenis van "meteen". Het rapport en de aanbevelingen van het IMG zullen namelijk geheid leiden tot nieuwe veranderingen in de Tijdelijke wet Groningen, en hopelijk inderdaad ook tot de verdere debureaucratisering van het hele proces. Ik wens ons dus, naast een meer menselijke, makkelijke en milde aanpak, vooral een snellere aanpak, maar niet minder precies natuurlijk, voor het volk van loug en stad.

Dank u wel.

De voorzitter:

Dank u wel, meneer Vos. Dan geef ik nu het woord aan mevrouw Gerkens van de fractie van de SP.

Mevrouw Gerkens (SP):

Dank u wel, voorzitter. Ik zou mij willen aansluiten bij de woorden van de heer Vos over snelheid. Ik denk dat dat na tien jaar ellende precies is wat we moeten doen. Ik zie nu dat ik een blaadje van mijn tekst ben vergeten, voorzitter. Ik loop even terug. Excuus.

De voorzitter:

Daar is het blaadje.

Mevrouw Gerkens (SP):

De twee blaadjes. Ik spreek vandaag mede namens de fractie van de Partij voor de Dieren. We spreken vandaag inderdaad over een wet die op ruimhartige wijze de inwoners van Groningen zou moeten helpen bij het herstellen van hun woningen. Het is een lastig feit, zeg ik hier ook, dat er morgen in de Tweede Kamer wordt gedebatteerd over het rapport van de enquêtecommissie, Groningers boven

gas. Dat maakt dat wij als Eerste Kamer terughoudend moeten zijn. De voorstellen die wij doen, kunnen immers kruisen met de voorstellen die de overkant morgen gaat doen. Dat terwijl ik heel veel voorstellen heb.

Tegelijkertijd moet ik zeggen dat beide Kamers het niet alleen met elkaar, maar ook onder elkaar vaak roerend eens zijn. Zo nam de Tweede Kamer bijna alle amendementen op de novelle van collega Beckerman aan. Dat geeft ook aan hoe breed gedragen de wens is om de structurele fouten uit de aanpak van de problemen in Groningen weg te halen. Want het is het systeem dat zorgt voor de problemen, zo betoogt ook de enquêtecommissie.

Voorzitter, ik zeg u eerlijk: als ik de verhalen hoor en de problemen in Groningen zie, dan krijg ik daar buikpijn van. Het is onbegrijpelijk dat dit in ons rijke land kan gebeuren, dat we jarenlang willens en wetens zonder enige wroeging of, zoals de enquêtecommissie het zegt, "zonder moreel kompas" van gasvelden hebben geprofiteerd, maar hebben nagelaten de schade ruimhartig te compenseren. Het dossier Groningen is misschien wel de meest pregnante vorm van hoe geld boven mensen is gegaan en hoe dat nog steeds gaat. De belangen van Groningen waren stelselmatig genegeerd, zo oordeelde de enquêtecommissie. Het ontbrak aan moreel perspectief. Onze fracties hebben geworsteld met de inbreng nu, want als we de debatten nalezen en terugblikken op de geschiedenis, lijkt het wel alsof ook dit kabinet horende doof is. Nogmaals, terughoudendheid is gepast. We hebben dat debat morgen. Maar hoe kan het nou dat deze regering er nog niet in is geslaagd de problemen echt aan te pakken? Welke constante factor zien we nou terug?

Dit kabinet gaat zijn tweede jaar in. Het is het derde jaar na de verkiezingen waarin beloftes zijn gedaan aan Groningers, beloftes om te stoppen met de gaswinning en ruimhartig het schadeherstel op te pakken. Hoe kan het dan dat er 500 beroepszaken liggen bij de rechtbank nadat dit kabinet een ruimhartige herstelregeling bepleitte? Durft het kabinet te zeggen dat het dat moreel perspectief dan wel heeft? Durft het kabinet hier binnen te komen zonder bij voorbaat het schaamrood op de kaken te dragen? Verwacht deze regering met deze wetsvoorstellen een drastische vermindering van het aantal klachten of verwacht zij een oplossing van de problemen? Die twee zijn namelijk niet hetzelfde. Onze fracties vrezen van niet en daarin staan wij niet alleen.

Voorzitter. Deze wet is gestoeld op precies dat systeem waarvan ook de enquêtecommissie zegt dat het inherent verkeerd en onderdeel van het probleem is. Versterking bij de Nationaal Coördinator Groningen is nog steeds gestoeld op de kaders die in 2017 zijn afgesproken met de NAM. Deze kaders worden ook in de wet waar we vandaag over praten, de Tijdelijke wet Groningen, vastgesteld. De schadeafhandeling van het IMG is gegrondvest op het afhandelen van de aansprakelijkheid van de NAM. Een schadeafhandeling gebaseerd op het afhandelen van de aansprakelijkheid van de NAM doet geen recht aan de bewoners. De amendementen van SP-collega Beckerman verbeteren de wet, maar bij lange na niet genoeg om deze wet tot een wet te maken die inderdaad de versterking van de woningen van Groningen gaat aanpakken. Waarom? Ik heb het al gezegd: deze wet en ook haar novelle bouwen voort op dezelfde systeemfouten die het probleem veroorzaken. Hoe reëel is het nou eigenlijk te denken dat de kosten op de

NAM te verhalen zijn? Zijn de bedrijven in de NAM niet allang bezig met het verminderen of beperken van de risico's? Eerlijk gezegd: als ze al hadden willen meewerken, als ze al het probleem in Groningen hadden willen oplossen, als ze ruimhartig hadden willen zijn, dan hadden wij hier toch vandaag niet gestaan?

Het gebrek aan moreel perspectief wordt ook duidelijk bij de behandeling van deze wet. Allereerst worden er twee amendementen aangenomen. Een daarvan geeft de financiële steun aan gedupeerden die moeten procederen — dat willen ze niet, dat móeten ze — om hun recht te gaan halen. Dan zegt uw voorganger, voormalig minister Kamp, dat hij het gevraagde niet wil uitvoeren. Hij wil het niet uitvoeren. Waarom eigenlijk niet? Nou ja, hij is het er eigenlijk ten principale niet mee eens. Dat is arrogantie ten top. Een wet is een wet. Een amendement hoort bij een wet, dus dat voer je uit. Niemand, ook voormalig minister Kamp niet, staat daarboven.

Deze geschiedenis leek zich te herhalen toen SP-collega Beckerman een amendement indiende om de juridische en technische ondersteuning van de gedupeerden te versterken. Opnieuw wilde het kabinet het amendement niet uitvoeren. Gelukkig hield de Tweede Kamer toen haar rug recht. Als de minister dat weigerde, dan moest hij maar met een novelle komen. Die novelle ligt hier nu ook voor. Daarin wordt het amendement van SP-collega Beckerman zwaar afgezwakt en stelt het kabinet een regeling via de Raad voor Rechtsbijstand voor. Maar hoe die er dan uit moet komen te zien, is onduidelijk. En het kabinet begrenst de financiële uitgaven, waarmee de rechtspositie van de inwoners dus opnieuw wordt verzwakt. Als ik het mag samenvatten, zegt dit kabinet: wij lossen het wel op, hoor, voor de Groningers en wel op ruimhartige wijze, maar dan moeten ze wel tekenen bij het kruisje, want wij bepalen wat ruimhartig is en daarover willen we geen juridisch gedoe en ook willen we niet te veel geld kwijt zijn. Een staat die bang is voor een rechtszaak van zijn inwoners, faalt. Een staat die niet in staat is om 500 rechtszaken te voorkomen, faalt nog meer. Dat falen mag je niet verdoezelen met het ontnemen van rechtsmiddelen van inwoners. Dit zich jarenlang voortslepende probleem is een vlek die door wrijven alleen maar erger wordt.

Hoe nu verder? Er ligt een claim van 30 miljard voor het inlossen van ereschuld. Morgen is er zoals gezegd het debat in de Tweede Kamer. Mijn fractie hoopt van harte dat de Tweede Kamer weer eensgezind zal blijken en echte oplossingen kan afdwingen. Want die zijn er. De inwoners van Groningen weten heel goed wat er moet gebeuren. De vraag is nu: wil het kabinet naar hen luisteren? Ik noem twee oplossingen. Om te beginnen moet er een begin gemaakt worden met het samenvoegen van de twee trajecten, dus van herstel en versterking. Je kunt die niet los van elkaar zien. Collega Pijlman zei dat ook al, geloof ik. Je moet versterken, voordat je kunt herstellen. Een intensieve samenwerking is mooi, maar die houdt de splitsing in stand. Die splitsing moet opgelost worden. Daarnaast moet de fysieke mijnbouwschade onafhankelijk van de schadeveroorzaker afgehandeld worden. Het IMG moet dus onafhankelijk zijn werk kunnen uitvoeren.

Voorzitter. Er zijn nog veel meer wensen. Die zullen morgen in het debat ook aan de orde komen. In het bijzonder vraag ik vandaag nog aandacht voor de immateriële schade. Ik

weet niet of die met 30 miljard te dekken is. In sommige gevallen komt het nooit meer goed. De verloren jaren zijn verloren jaren en met ieder debat komt er weer een jaar bij.

Voorzitter. Dat is een pijnlijke conclusie. Dank u wel.

De voorzitter:

Dank u wel, mevrouw Gerkens. Dan geef ik nu het woord aan meneer Otten namens de Fractie-Otten.

De heer Otten (Fractie-Otten):

Dank, voorzitter. 428 miljard euro. Zo veel is er sinds 1960 aan het Gronings gas verdiend. 428 miljard euro. 364 miljard hiervan ging naar de Nederlandse Staat en ruim 64 miljard euro ging naar de NAM, een fiftyfifty joint venture van Shell en Exxon. In 1960 had Nederland ongeveer 11,5 miljoen inwoners en nu 17,5 miljoen. Laten we het ruim nemen en zeggen dat er in die periode gemiddeld 15 miljoen inwoners waren, dan is dat bijna €30.000 per inwoner van Nederland wat door de Staat en de NAM is verdiend aan het Gronings gas.

In Noorwegen heeft men ook veel gas en olie, maar daar werd in de jaren tachtig besloten de opbrengsten ervan in een fonds te stoppen. Op de website www.nbim.no kan iedereen realtime zien wat de waarde van dit fonds is. Zojuist, 5 minuten geleden, was dat 14.500 miljard Noorse kronen. Dat is 1.257 miljard euro; €230.000 per inwoner van Noorwegen en €360.000 per werkende Noor. In Noorwegen is elke familie dus miljonair geworden door de gaswinning.

In Nederland stortten de huizen van de Groningers in elkaar en zijn de kabinetten-Rutte al vele jaren niet in staat om de schade te vergoeden, door structureel wanbeleid en totale incompetentie. Wat een schril contrast, voorzitter. En wat een enorme schande dat de voorgaande kabinetten-Rutte zo waardeloos met de Groningers om zijn gegaan. Tekenend voor het totale gebrek aan daadkracht en leiderschap van dit kabinet, en vooral van de voorgangers van de staatssecretaris, niet in het minst de VVD-ministers Wiebes en Kamp. En met de toeslagen is het al niet beter. De speciaal ingestelde staatssecretaris voor Toeslagen wist in het laatste kwartaal van 2022 slechts 74 gevallen op te lossen, minder dan één per dag! Hoelang blijft de Nederlandse bevolking deze bestuurlijke incompetentie nog accepteren, vraag je je soms af.

Al in 2018 trok Bouwend Nederland aan de bel, dat van de 1,6 miljard euro voor schadeherstel in Groningen minder dan een derde aan daadwerkelijk schadeherstel werd besteed. Meer dan twee derde van het geld werd besteed aan consultants, advocaten en adviseurs. Schandalig. Waarom gaat dat allemaal zo in Nederland? Waarom verdwijnt al het geld in consultants, overleginstanties, noem maar op? Daar moeten gewoon aannemers ingeschakeld worden, zodat die schade wordt opgelost. Dat is toch niet zo ingewikkeld, zou je denken. Maar de Nederlandse Staat blijkt daar niet toe in staat.

En als de inwoners van Groningen dan eindelijk door de rechter schadevergoeding wordt toegewezen, ging de Nederlandse Staat daartegen ook nog doodleuk in hoger beroep. Geen wonder dat steeds minder mensen nog ver-

trouwen in de overheid hebben. Een overheid die wel 428 miljard euro uit de Groningse bodem pompt, maar niet thuis is als de daardoor aangerichte schade vergoed moet worden. De vervuiler betaalt, behalve als het de Nederlandse overheid is.

Voorzitter. Niet alleen gaat de schadeafwikkeling tergend langzaam en is die in het verleden op onbegrijpelijk incompetente wijze uitgevoerd, er is ook nog eens sprake van willekeur. In dorpen en in straten in het gaswinningsgebied komt het voor dat iedereen in de straat een ander bedrag ontvangt. Op nummer 1 krijgt men €150.000, op nummer 3 €50.000, op nummer 5 helemaal niks, al naar gelang welke formulieren wel en niet tijdig zijn ingeleverd. Op nummer 7 is het dossier zoekgeraakt bij de overheid et cetera et cetera. Het is totale willekeur. Ik verwijs ook naar het NRC-artikel van 22 februari 2023 over de Vinkenstraat in het Groningse dorpje 't Zandt, waarin staat dat iedereen in de Vinkenstraat anders behandeld werd. Dat is een straat met tien huizen, geloof ik. Werkelijk iedereen kreeg een andere behandeling. Het was volstrekte willekeur en chaos. Ongetwijfeld is dit ook bekend bij de staatssecretaris.

Voorzitter. Dit geeft aanleiding tot nog meer spanning en onzekerheid in Groningen, terwijl het heel eenvoudig opgelost kan worden, namelijk met een oplossing die ook in handelsverdragen wordt toegepast: de meestbegunstigingsclausule, of, zo u wilt, de most-favoured-nation clause, in het Engels. Deze zogenaamde MFN-clausule staat bijvoorbeeld in het General Agreement on Tariffs and Trade en andere handels- en belastingverdragen. De beste deal geldt dan automatisch ook voor alle anderen. Dat kost wel wat meer, maar dat lost een heleboel uitvoeringsproblemen op en vermindert heel snel de aanzienlijke spanning en onzekerheid in de Groningse dorpen. De provincie Groningen heeft inmiddels ook al 30 miljard euro schadevergoeding geclaimd — dat is al door meerdere sprekers gememoreerd — en dat is volkomen terecht. Het zou goed zijn om dit geld hiervoor aan te wenden, zodat de spanningen snel teruglopen. Wij overwegen hierover een motie in te dienen in tweede termijn.

We vragen ook aan de staatssecretaris: hoe staat het nu met de schadevergoeding? Hoeveel mensen wachten er nog op een besluit? Hoeveel schadeherstel is er nu gaande? Hoelang moeten mensen nog wachten? Et cetera. Graag een gedetailleerd overzicht van de stand van zaken, want we kennen deze staatssecretaris als een competente bestuurder. Als ik de staatssecretaris was, zou ik dit soort overzichten zo ongeveer elke dag, of in ieder geval wekelijks, 's ochtends als eerste op mijn bureau willen zien, om na te gaan of er voortgang wordt geboekt en zo niet, waar dat dan aan ligt.

Voorzitter. Hoe staat het met de financiële soliditeit van de NAM? Het werd al gememoreerd door andere sprekers: Shell heeft al in 2017 de 403-verklaring ingetrokken. Dat wil zeggen dat ze dus geen aansprakelijkheid aanvaarden voor de NAM. Exxon had nooit een 403-verklaring, want die bemoeide zich minder met het management. Is de staatssecretaris bekend met het faillissement van TDF Tiofine in 1993? Dat was ook een fiftyfifty joint venture, waarin Shell 50% van de aandelen had. Dat bedrijf was actief in de titaniumdioxidefabricage, in Rotterdam. Dat was exact dezelfde structuur als Shell en Exxon hebben in de NAM. Toen dacht men: Shell laat nooit een dochter failleren, maar dat is toen met deze dochter wel gebeurd. Daar hebben Nederlandse

banken toen aanzienlijke schadeposten door opgelopen, want zij waren er ook van uitgegaan dat Shell dat nooit zou doen. Ik geloof dat er nog tot aan de Hoge Raad aan toe overgeprocedeerd is ook.

Uit de laatst gepubliceerde jaarrekening van de NAM, die ik op de website van de NAM bekeken heb, blijkt dat de NAM eind 2020 nog 230 miljoen euro eigen vermogen had, op een balanstotaal van ruim 6 miljard euro. Dat is een solvabiliteit van 3,7%. Dat is zorgwekkend laag. Op 31 december 2019 was het eigen vermogen van de NAM nog 545 miljoen euro. Dat was in ieder geval nog 8,9% van het balanstotaal. Als de ontwikkelingen in dit tempo doorgaan, is de NAM binnenkort insolvent. Hoe denkt de staatssecretaris te kunnen garanderen dat de NAM in staat blijft de schade aan de Groningers te blijven vergoeden? Graag een duidelijke uitleg.

Wij zien uit naar de beantwoording van de staatssecretaris.

De voorzitter:

Dank u wel, meneer Otten. Dan geef ik nu het woord aan meneer Atsma van de fractie van het CDA.

De heer Atsma (CDA):

Voorzitter. Over het onderwerp dat vandaag aan de orde is in deze Kamer zijn al veel woorden gezegd, zowel over de wet als over de novelle. Ik denk dat wij, alles afwegende, elke mogelijkheid moeten aangrijpen die kan leiden tot verbetering van de situatie waarmee veel Groningers nu worden geconfronteerd. Dat was de reden voor onze fractie om vooraf de vraag te stellen wat dit nu toevoegt. Aan het eind van de rit was en is onze conclusie dat je eigenlijk alles moet proberen om in elk geval de procedures te versnellen, juridificering te verminderen en daar waar kan het vertrouwen enigszins mee helpen te herstellen. Dat is voor ons het kader geweest waarbinnen we naar de wet en de novelle hebben gekeken.

Als je dat probeert, zo gaf ik al aan, weet je niet in hoeverre deze wet en deze novelle daaraan echt een grote bijdrage kunnen leveren. Ik zeg dat ook omdat op korte termijn de enquête in de Tweede Kamer aan de orde komt. Collega's hebben daaraan gerefereerd. Het zou onze fractie niet verbazen dat dit leidt tot een nieuwe discussie over wet- en regelgeving inzake gaswinning en over het oplossen van de problematiek die zich op een hele navrante wijze in Groningen in het afgelopen decennium heeft gemanifesteerd.

Wat ons betreft gaat het dus niet alleen om herstel en om versterking, maar gaat het ook om het terugwinnen van een deel van vertrouwen. Dat is voorwaar geen gemakkelijke opgave als je kijkt naar wat er de afgelopen tijd allemaal is gebeurd. Misschien is het wel verstandiger om het te hebben over wat er allemaal is nagelaten. Collega's hebben daaraan gerefereerd. Ik zou graag nog eens onderstrepen dat ook de CDA-fractie van mening is dat er heel veel, maar dan ook echt heel veel, is misgegaan, zonder dat we hier op dit moment moeten zwartepieten of zouden moeten zwartepieten, in wiens richting dan ook.

Ik zeg dat in alle bescheidenheid, omdat een aantal van ons, ook vanuit mijn fractie en ook ikzelf, misschien in een wat

langer verleden ook betrokken zijn geweest bij mijnbouw-wetgeving in de meest algemene zin. Ik herinner mij nog heel goed hoe wij de discussie hebben gehad over de omkering van de bewijslast. Ik meen dat het in 2002 of 2003 was. Ik dacht dat het toen een collega was van de Partij van de Arbeid die het initiatief daartoe nam. Ik weet niet of je met de kennis van nu daar nog op dezelfde manier in zou hebben gestaan als, pak 'm beet, 15 à 20 jaar geleden. Ik zeg dat toch maar in alle openheid, omdat er veel is gebeurd en veel is veranderd.

Een citaat van René Paas, de commissaris van de Koning in Groningen: inwoners moeten altijd de overheid aan hun zijde vinden in plaats van dat de overheid altijd het verband tussen schade en aardbevingen tot twee cijfers achter de komma wil berekenen. Dat is dus een citaat van commissaris Paas van naar ik denk zo'n drie weken geleden, toen hij samen met anderen het antwoord vanuit Groningen gaf op de enquêtecommissie, waarbij ook de claim van 30 miljard op tafel werd gelegd. Anderen wezen daar ook op. Inderdaad, die 30 miljard staat in geen verhouding tot de meer dan 400 miljard die uit de grond is gehaald in Groningen. Overigens heb ik de heer Paas zo verstaan dat juist die 30 miljard niet bedoeld is om de schade te herstellen en om te versterken, maar juist om een plus te zetten op datgene wat moet worden aangepakt. Dat betekent dus 30 miljard voor versterking van de leefbaarheid en voor de economie. Ik dacht dat collega Pijlman en anderen daar ook op hadden gewezen.

Juridische procedures zijn voor veel mensen ellenlang en ondoorzichtig. Daar moet iets aan gebeuren. Ze zijn niet alleen ellenlang en ondoorzichtig, ze zijn ook nog enorm frustrerend en kostenverhogend, in de meest ruime zin. Ik dacht dat anderhalf jaar geleden de Algemene Rekenkamer zelfs heeft aangegeven dat het kostenplaatje alleen al door de juridificering met zo'n 50% is toegenomen. De staatssecretaris zit er nu ruim een jaar. Ik heb veel waardering voor een aantal stappen die hij heeft gezet. Mijn vraag aan hem is of dat beeld inmiddels enigszins wordt bijgesteld. Is er inmiddels een kentering ten goede te zien in die juridische kosten die heel veel mensen noodgedwongen hebben moeten maken? Het zou in elk geval een belangrijk punt kunnen zijn.

In de nota naar aanleiding van het verslag van enkele maanden geleden gaf deze staatssecretaris aan dat hij ook van mening is dat niet alleen de juridische positie van de gedupeerden versterkt moet worden, maar dat zij ook op alle fronten bijstand moeten kunnen vinden. Wat dat betreft wordt er nu wel een goede stap gezet met het wetsvoorstel en de novelle, inclusief, zeg ik in de richting van collega Gerkens, de amendering door mevrouw Beckerman, althans zoals die tot ons is komen. De CDA-fractie is blij dat de wet en de novelle de eindstreep wel hebben gehaald in de Tweede Kamer. Had de behandeling hier misschien sneller gekund? Jazeker, zeg ik in de richting van collega Vos. Maar ook hier geldt dat zorgvuldigheid wel voor snelheid gaat. Vandaar dat wij wel vragen hebben gesteld. Ook vandaag de dag zijn er toch weer enkele veranderingen zichtbaar geworden in de processen — denk aan de Omgevingswet en wat die betekent voor de versterking en de discussies daaromtrent — die het volgens mij rechtvaardigen dat we hier ook vandaag weer aandacht besteden aan dit onderwerp.

Voorzitter. "Ongekend systeemfalen" concludeerde de enquêtecommissie. Morgen wordt er inderdaad in eerste instantie in de Tweede Kamer over gesproken, nog niet met het kabinet, maar wel met de commissie. "Ongekend systeemfalen" dekt eigenlijk alles wat er mis kon gaan. Overigens gaf oud-Kamerlid en oud-gedeputeerde uit Groningen Moorlag twee, drie weken geleden in het Dagblad van het Noorden aan dat wat hem betreft de enquête nog voor een deel zou moeten worden heropend of overgedaan, omdat in zijn ogen de Tweede Kamer onvoldoende naar zichzelf zou hebben gekeken. Dat leidt onherroepelijk tot de vraag of die vraag ook voor deze Kamer aan de orde is. Ik dacht dat anderen ook al hebben gewezen op wetgeving die deze Kamer heeft gepasseerd. Heeft deze Kamer altijd datgene gedaan wat je met de kennis van nu wellicht had kunnen doen? Ik zeg "met de kennis van nu" en ik verwacht dat bij de behandeling van het rapport in de Tweede Kamer die vraag over de rol van de Eerste Kamer zeker weer aan de orde zal komen.

Voorzitter. Daar komt de vraag die, dacht ik, drie burgemeesters uit Drenthe, afgelopen weekend op tafel hebben gelegd ongetwijfeld ook aan de orde. Het was eigenlijk een claim, een claim van 3 miljard. Die volgt uit wat er in Groningen is gebeurd de afgelopen tijd. Drie Drentse gemeenten claimen op basis van een aantal afwegingen die je, als je ze allemaal leest, heel goed zou kunnen begrijpen een forse bijdrage van de Staat. Zou de staatssecretaris een eerste reflectie op die claim kunnen geven? Ik vraag hem of hij dat niet zozeer op de hoogte van het bedrag wil doen, maar wel op de kern van hun vraag. Zij refereren ook aan wat er van invloed is geweest op de gaswinning in hun regio. Ze koppelen dat ook nog eens aan de gasopslag in Norg.

Terug naar de voorliggende wet. De CDA-fractie vindt het, zoals ik al aangaf, van belang dat er zowel financieel-juridisch als technisch-inhoudelijk meer ruimte is voor ondersteuning voor gedupeerden. Tegelijkertijd zegt de CDA-fractie: als dat echt aan de orde is, hoe kunnen gedupeerden dan soms toch nog steeds met de vraag zitten bij wie ze terecht kunnen? Dan kom je inderdaad bij het fenomeen van de Nationaal Coördinator Groningen enerzijds en het Instituut Mijnbouwschade Groningen anderzijds. Ik zet ze niet tegenover elkaar. Ik noem ze alle twee in elkaars verlengde, maar stel wel met collega Pijlman de vraag of de voor gedupeerden zo gewenste duidelijkheid door die twee naast elkaar bestaande gremia wel volstrekt helder is. Daar komt inderdaad de vraag bij dat het IMG een zbo is, waardoor de directe invloed van de zijde van de staatssecretaris en van de overheid een ietwat andere is, of misschien wel een totaal andere is, dan wanneer je de zbo-status er niet aan zou hebben gegeven. Vandaar dat ook onze fractie de vraag aan de staatssecretaris wil stellen of het niet verstandig is om alle voor- en nadelen van de zbo-status van het Instituut Mijnbouwschade Groningen nog een keer in beeld te brengen en of dat dan wellicht niet tot de afweging, of zelfs tot de conclusie, zou leiden dat je daar een andere structuur onder moet leggen. Ik meen dat collega Pijlman daar ook op heeft gewezen in zijn bijdrage. Het zou wellicht zelfs een aanleiding kunnen zijn om dit door middel van een motie aan de Kamer voor te leggen, maar ik kan me ook voorstellen dat de staatssecretaris daar zelf een uitspraak oordeel over heeft.

Voorzitter. Dan een ander punt met betrekking tot de wet die nu voorligt. Dat heeft te maken met een recent aangenomen wet, namelijk de wet die betrekking heeft op wat

collega Kluit van GroenLinks eerder naar voren bracht: de Omgevingswet stelt dat er sprake moet zijn van een coördinatiebepaling en een coördinatieregeling. Die is met alle goede bedoelingen in het leven geroepen, juist om het voor mensen en bedrijven makkelijker te maken, doordat ze maar bij één loket hoeven aan te kloppen en niet met ingewikkelde procedures van verschillende overheden geconfronteerd worden. Echter, nu zegt de provincie Groningen: "het is prachtig dat de Omgevingswet er is, maar zou het niet dienstig zijn om daar toch nog eens kritisch naar te kijken, omdat én de betrokken provincie — in dit geval Groningen — én de regio, de verschillende gemeenten en/of de waterschappen die in het gebied actief zijn, er niet om hebben gevraagd". Als je nu kijkt naar de positie van de gedupeerden, zou het best eens zo kunnen zijn dat de Omgevingswet en de coördinatiebepaling die daarin is verwoord, tot een onnodige vertraging leidt en tot nieuwe frustraties bij gedupeerden. Ik zeg dit ook in de richting van de heer Vos, want anders hadden we het wellicht nu niet geweten en is het dus misschien toch goed dat het hier nog even op tafel is gelegd. Dus de vraag van onze kant richting de staatssecretaris is of hij zou kunnen aangeven of die coördinatiebepaling voor dit specifieke geval wellicht buiten werking zou kunnen worden gesteld. En als dit niet kan, moet dit misschien via wetgeving worden georganiseerd. Ik kan me voorstellen dat, kijkend naar het argument dat de provincie Groningen in onze richting hanteert, die urgentie breed wordt gevoeld, zowel aan gene zijde als aan deze zijde. Desnoods zouden we dat via een motie aan de Kamer willen voorleggen.

Voorzitter. Ik heb daarmee op een paar punten al gezegd wat ik zou willen zeggen. Ik herhaal niet datgene wat collega's al naar voren hebben gebracht over de enorme impact die dit heeft, want we weten dat die impact aanwezig is. Wij zien bijna dagelijks de ellende. Wie vandaag het Dagblad van het Noorden heeft opgeslagen, weet dat afgelopen weekend in een gebouw dat wordt afgebroken — hoe wrang kan het zijn — een tijdelijke expositie is ingericht over alles wat er in de afgelopen tien jaar is gebeurd. Met dat huis verdwijnt ook die expositie waarin nog een keer wordt aangegeven hoe slecht, vervelend en onterecht alles is gelopen.

Wij zouden willen afsluiten met de opmerking "Pak het aan! Hoe sneller, hoe beter, en kijk niet naar de euro's, maar kom gewoon over de brug." En dat alles, als kleine bijdrage wellicht, om het vertrouwen van de Groningers in de overheden — dat zijn we met z'n allen — te herstellen.

Dank u wel, voorzitter.

De voorzitter:

Dank u wel, meneer Atsma. Dan geef ik nu het woord aan meneer Schalk namens de fractie van de SGP.

De heer Schalk (SGP):

Voorzitter, dank u wel. Ik concentreer me vandaag vooral op het wetsvoorstel en met name op de novelle. Ik geef nu dus geen oordeel over het geheel, bijvoorbeeld over het rapport van de parlementaire enquêtecommissie. Het primaat daarvoor ligt bij de Tweede Kamer. Dat gaat morgen van start en dat zal morgen nog niet gereed zijn, denk ik.

Maar laat ik beginnen met het uitspreken van waardering voor de collega's die bij het wetsvoorstel inzake versterking van gebouwen in de provincie Groningen op gepaste wijze haast wilden maken om het wetsvoorstel destijds, nog voor de zomer van 2021, te behandelen. Dat is uiteindelijk niet gebeurd, als gevolg van de voortgaande behandeling in de Tweede Kamer en het tweeminutendebat dat voor de regering aanleiding was om met een novelle te komen. Op zich was dat een begrijpelijk besluit van de regering, maar dat alles betekent natuurlijk wel heel wat voor de gedupeerden in de provincie Groningen. Zij hebben door deze gang van zaken weer heel veel langer moeten wachten op finale besluitvorming. We zijn inmiddels bijna twee jaar verder. De vraag is natuurlijk: heeft het uitstel ook nog gevolgen voor het totale proces, of voor onderdelen daarvan?

Voorzitter. De novelle past het wetsvoorstel op drie onderdelen aan. Ten eerste: eigenaren kunnen de voorbereiding van de versterking in eigen beheer uitvoeren, maar de uiteindelijke beoordeling van het dossier blijft een publieke zaak. Ten tweede: eigenaren in het schade- en versterkingstraject die bezwaar of beroep aantekenen, kunnen onder voorwaarden worden bijgestaan door een onafhankelijk adviseur. Ten derde: er wordt voorzien in een grondslag om de kostenvergoeding voor deze ondersteuning in rekening te brengen bij de NAM.

In de memorie van toelichting staat dat de novelle, opgesteld naar aanleiding van de aangenomen amendementen-Beckerman, aansluit op de praktijk. Daar zou ik graag nog een nadere toelichting op hebben. Wat betekent dat in concreto? Is dit wetsvoorstel naar de bestaande praktijk toegeschreven? Zo ja, wat is dan de werkingssfeer voor de drie onderdelen naar het verleden? Zijn er consequenties voor trajecten die reeds in gang waren gezet? Of is de terugwerkende kracht voldoende gewaarborgd?

Uiteindelijk zal de schade verhaald moeten worden op de NAM. De novelle bevat althans een wijziging van artikel 15 van het wetsvoorstel, om te verduidelijken dat de vergoeding van de kosten voor juridische bijstand en bouwkundig en financieel advies bij bezwaar en beroep onderdeel is van de heffing die aan de NAM wordt opgelegd in het kader van de schadeoperaties en de versterkingsopgave. De vraag is: is dat in voldoende mate afgestemd met de NAM? Oftewel, is de NAM daartoe bereid en heeft de NAM ook aangegeven tot welk bedrag ze daartoe bereid is, en tegen welke voorwaarden?

Voorzitter. Een belangrijk punt is de uitvoering. In 2028 moet de versterking van alle 13.000 huizen in het aardbevingsgebied gereed zijn. In het mondeling overleg met deze Kamer op 13 september 2022 heeft de staatssecretaris het volgende gezegd: "Er ligt een planning om in 2028 alle huizen in Groningen die versterkt moeten worden — we denken dat er ongeveer 13.000 van de 27.000 huizen daadwerkelijk versterkt moeten worden — versterkt te krijgen. Ik houd mijn hart vast voor die planning, maar goed, die planning staat."

Mijn vragen zijn heel concreet. Licht die planning er nog steeds, onaangepast? Houdt de staatssecretaris nog steeds zijn hart vast omtrent die plannen, of kan hij deze Kamer — en hopelijk ook alle Groningers — enigszins geruststellen? Daarbij realiseer ik mij de betrekkelijkheid van dat geruststellen, want wij spreken nog steeds over 2028; dat is pas over vijf jaar. De laatste vraag op dit punt. Hoe

garandeert de regering dat die planning gerealiseerd gaat worden?

Voorzitter. Ik wil aan het slot van mijn betoog nog wel twee opmerkingen maken. Ik denk dat geconstateerd kan worden dat de staatssecretaris voluit werkt aan de oplossing van een gigantische problematiek. Misschien is het ook goed om te constateren dat het nog niet eerder is voorgekomen dat een bewindspersoon zo lang zonder al te veel commotie aan het werk is geweest op dit dossier. Mijn complimenten daarvoor. Desalniettemin blijft het een heel zwaar en moeilijk traject voor veel Groningers. Langdurige onzekerheid en stress hebben ook invloed op het complete leven van heel veel mensen, direct betrokkenen en degenen die om hen heen staan. Laten wij als Eerste Kamer steun uitspreken voor het proces waaraan de staatssecretaris trekt en sleurt. Dat zouden we kunnen doen door te versnellen. Deze novelle kan misschien vanavond zonder stemming worden aanvaard. Dat scheelt weer een week. Maar luisterend naar alle betogen vandaag, schat ik in dat de stemming pas volgende week plaatsvindt.

Voorzitter, ik ben benieuwd naar de antwoorden van de staatssecretaris. Ik dank u wel.

De voorzitter:

Dank u wel, meneer Schalk. Wenst een van de andere leden van de Kamer nog het woord in eerste termijn? Dat is niet het geval. Dan stel ik voor dat de vergadering wordt geschorst voor een uur, voor de dinerpauze. Om 19.00 uur komen we hier dus weer terug.

De vergadering wordt van 17.54 uur tot 19.00 uur geschorst.

Voorzitter: Backer

De voorzitter:

Aan de orde is de voortzetting van de gezamenlijke behandeling van wetsvoorstel 35603, Wijziging van de Tijdelijke wet Groningen in verband met de versterking van gebouwen in de provincie Groningen, en wetsvoorstel 36094, Wijziging van het voorstel van wet tot wijziging van de Tijdelijke wet Groningen in verband met de versterking van gebouwen in de provincie Groningen, ook wel de novelle verbetering uitvoerbaarheid.

Wij zijn nu toe aan het antwoord van de regering in eerste termijn. Ik geef het woord aan de staatssecretaris Mijnbouw.

Staatssecretaris Vijlbrief:

Voorzitter, dank u wel. Ik zal zittende antwoorden vanwege mijn rug. Ik hoop dat de Kamer mij dat niet euvel duidt. Dank aan de Kamer voor alle gestelde vragen en alle opmerkingen. Ook dank voor alle steun voor de benadering. Ik waardeer dat zeer in dezen. Het zijn best zware en hectische tijden. Het is een beetje een vreemd debat, omdat deze wet heel lang heeft gezworven — dat ligt overigens zeker niet aan de Eerste Kamer maar meer aan andere instituties, maar dat laten we even — en er tegelijkertijd een enquête-rapport ligt waarover morgen het eerste debat plaatsvindt tussen Kamer en enquêtecommissie. Dat maakt dat ik een deel van de vragen niet zal beantwoorden. Ik dacht dat de heer Schalk en de heer Atsma daarop wezen. Ik vind het

niet gepast om over die vragen iets te zeggen. Als ik er in algemene zin wat meer over kan zeggen, zal ik dat doen. Daar wou ik eigenlijk maar even mee beginnen.

Voor de orde in het debat: ik ga wat zeggen over gaswinning, over de enquête en over een enkele losse vraag. Dan ga ik uitgebreid in op het schadedossier. Dan waren er vrij veel vragen over de samenwerking tussen het IMG en de NCG, en nog wat vragen over versterken. Dat is wat ik aan blokjes had gedacht, voorzitter.

De gaswinning is natuurlijk de oorzaak van deze problematiek. Als het enquête-rapport één ding duidelijk maakt, dan is het dat de overheid, maar ook de betrokken oliemaatschappijen, in dit verband niet goed zijn omgegaan met de belangen van burgers. Dat is inmiddels glashelder. Het is mijn politieke opvatting dat een oplossing voor Groningen begint en eindigt met het sluiten van de gasputten. Dat is de reden dat wij als kabinet, ik dacht twee weken geleden, hebben besloten om de helft van de resterende putten — ik moet eigenlijk "gaswinningslocaties" zeggen, want die bestaan uit meerdere putten, om even precies te zijn nu — te sluiten. Dat betekent ook dat het mijn intentie is om zo spoedig mogelijk de rest te sluiten. "Zo spoedig mogelijk" is oktober 2023. Als dat niet gaat, is het oktober 2024. Maar dat is wel echt nadrukkelijk de bedoeling.

Mevrouw Faber vroeg: zijn die gesloten putten leeg? Nee, mevrouw Faber, die zijn helemaal niet leeg. Daarom is het ook nogal een beslissing om dit toch te doen, maar we gaan het wel doen. Er zit nog een heleboel gas in de grond. Dat zou voor een deel uit die putten kunnen komen en dat gaan we toch niet doen. Nou dacht ik toch dat ik een heel duidelijk antwoord gaf, maar dit geeft toch aanleiding tot vragen.

De voorzitter:

Er komt toch nog een verhelderende interruptie.

Mevrouw Faber-van de Klashorst (PVV):

Het antwoord van de staatssecretaris is klip-en-klaar. Dank daarvoor. Ik vraag me wel af hoe het zit met het resterende gas in de grond. Dat is in feite van de NAM. Die is eigenaar. Reuters meldt dat de oliemaatschappijen de NAM in de etalage hebben gezet voor verkoop. Hoe zit dat dan?

Staatssecretaris Vijlbrief:

Ik kom daar straks op terug, als mevrouw Faber het goed vindt. Ik kom straks heel uitgebreid terug op de NAM, want daarover zijn een aantal vragen gesteld.

Wanneer volgt de sluiting van de andere helft van de putten? Dat werd ook gevraagd door senator Pijlman van D66. Het antwoord daarop is: wat mij betreft in oktober 2023 en als dat niet kan uiterlijk in oktober 2024.

Dat brengt mij bij de enquête. Mevrouw Kluit vroeg als eerste welke grote conclusies het kabinet trekt uit de spanning tussen de leefomgeving aan de ene kant en commercie aan de andere kant. Het veel langere antwoord zal volgen in de kabinetsreactie op de enquête en natuurlijk ook in het debat. Het korte antwoord op deze vraag is dat het in dat kader absoluut niet goed gegaan is. Het publieke belang veiligheid is gewoon totaal niet voldoende gediend. Dat laat het rapport glashelder zien. Daar is geen enkele twijfel

over. Een van de gevolgen daarvan is dat ik zelf heb gezegd dat ik het mijnbouwbeleid voor toekomstige mijnbouwprojecten danig ga aanpassen. De contourennota Mijnbouwwet ligt op dit moment in de Tweede Kamer. We hebben daar twee weken geleden een debat over gehad. Die contourennota houdt in dat je de publieke belangen veel nadrukkelijker gaat meewegen, dat je van een ja-mitsbeleid naar een nee-tenzijbeleid gaat en dat bewoners altijd gehoord moeten worden. Kortom, dat zijn in ieder geval ten dele de lessen die we uit Groningen geleerd hebben. Ik denk dat wij in onze reactie op het enquêterapport veel uitgebreider zullen ingaan op de lessen die wij hebben geleerd. Maar dit kan ik in ieder geval zeggen voor mijn eigen beleid, voor het mijnbouwbeleid.

Mevrouw **Kluit** (GroenLinks):

Dank voor deze reflectie, die inderdaad een beetje op de enquête vooruitloopt. Gaat het kabinet daarbij ook breder kijken dan naar alleen Groningen? Het valt mij op dat burgers op verschillende dossiers klagen over het spanningsveld tussen waar zij de overheid vinden en waar ze die eigenlijk verwachten, namelijk als partner. Ik heb een aantal voorbeelden genoemd, maar ik was niet uitputtend.

Staatssecretaris **Vijlbrief**:

Excuses daarvoor; ik heb geprobeerd om dat aan te geven. Ik zal het nog een keer zeggen. Ja, dat gaan we doen. Ik gaf aan dat het voor het mijnbouwbeleid sowieso breder gaat dan Groningen. Het gaat dan ook over zoutwinning, over gaswinning op zee, gaswinning op land, de nog overgebleven oliewinning op land; het gaat dus breder. Als u het nog breder wil trekken, namelijk naar andere dossiers waarop de burger de overheid ontmoet, dan zeg ik: ja, wel degelijk, want de aanbevelingen van de enquêtecommissie gaan voor een deel over het mijnbouwbeleid, maar voor een ander deel heel nadrukkelijk over de verhouding tussen overheid en burger. Uit mijn hoofd gaat het dan om aanbeveling vijf tot en met tien. Het rapport bevat overigens ook aanbevelingen voor het parlement en voor alle andere partijen die erbij betrokken zijn.

Mevrouw **Kluit** (GroenLinks):

Dank. We gaan het vol belangstelling volgen.

De heer **Atsma** (CDA):

De staatssecretaris zei dat we naar een nee-tenzijbeleid gaan. Betekent dat dat het beleid gaat worden voor alle aan de Mijnbouwwet gerelateerde activiteiten? U noemde zout, zand en olie, maar er zijn er nog meer.

Dan het tweede. Een van de klachten uit de regio — dit sluit dus misschien wel aan bij de vraag die collega Kluit zojuist stelde — is dat heel veel regionale besturen, provinciebesturen, vinden dat hun positie bij de afwegingen niet is zoals die zou moeten zijn. Ik zou me kunnen voorstellen dat daar ook nadrukkelijk naar wordt gekeken, zonder dat ik op dit moment hoeft te weten wat er precies wordt gezegd. Ik denk namelijk dat dat ook ingewikkeld is nu, maar ik zou het wel op prijs stellen om in elk geval de toezegging te krijgen dat ook de rol van provinciebesturen anders wordt dan tot nu toe.

Staatssecretaris **Vijlbrief**:

Het antwoord daarop is zonder meer ja. Ten tweede zal ik de contourennota Mijnbouwwet ook naar de Eerste Kamer sturen, voor zover dat nog niet gebeurd is. De Tweede Kamer is daarover met mij in debat geweest. Dat zal leiden tot wetswijzigingen in de Mijnbouwwet, die dan vanzelfsprekend ook hier langskomen. De heer Atsma kan daar dan kennis van nemen. Daar zit juist heel uitgebreid deze analyse in. Wat is de rol van bewoners? Wat is de rol van gemeentelijke en provinciale besturen? Ook gaat het heel nadrukkelijk over de vraag hoe je dan de lusten en de lasten van de mijnbouw verdeelt. Dat is een groot interesseveld voor de Tweede Kamer. Dat is een van de problemen geweest in Groningen.

De **voorzitter**:

Dat is genoteerd als toezegging.

Staatssecretaris **Vijlbrief**:

De heer Pijlman zei: ik neem aan dat het kabinet nog een aantal wetswijzigingen in overweging heeft voor als we de enquête eenmaal behandelen en hebben behandeld. Het antwoord is: ja. Daarom is het ook zo'n raar moment om deze wet nu te behandelen, maar toch moet dat en is het verstandig om dat zo snel mogelijk te doen. Maar ik voorspel u dat er nieuwe wetswijzigingen gaan komen. Ik kom straks nog wel terug op een paar wetswijzigingen die voor de hand liggen.

Voorzitter. De vraag over de rol van ambtenaren in de gaswinning ga ik niet beantwoorden, want dat is echt iets wat hoort in de reactie op het enquêterapport.

De heer Pijlman vroeg ook hoe ik aankijk tegen de bureaucratie die bij het NPG is ontstaan. Moet in het pakket voor Groningen en de reactie van het kabinet niet de bewoner centraal staan? Het antwoord is natuurlijk zonder meer ja. Ik zal op een, twee en drie — ik geloof dat ik hier de heer Remkes nazeg, die overigens de voorzitter is van het NPG — het schade- en versterkingsdossier zetten. Direct daarna volgt alles wat te maken heeft met sociale en mentale gevolgen voor mensen. Daarna volgt dan het economisch perspectief, dat natuurlijk ook belangrijk is. Maar in essentie zal de kabinetsreactie zich concentreren op wat het betekent voor de bewoner.

Dan was er een vraag ... Ik ga nu even kriskras door de vragen heen. Ik wacht heel even, geloof ik.

De heer **Pijlman** (D66):

Ik vroeg ook om een evaluatie van de besteding van de NPG-gelden. Dit is er annex mee. Misschien kan de staatssecretaris daarop reageren.

Staatssecretaris **Vijlbrief**:

Ik vraag even aan de ambtenaren die meeluisteren of ze me dat kunnen aanreiken. Ik dacht dat er kort geleden een evaluatie is geweest. Die zal ik de Kamer graag doen toekomen. Ik dacht dat die er geweest is, maar ik vraag even om mij dat aan te reiken; er luistert vast wel iemand mee.

Mevrouw Kluit van GroenLinks vroeg hoe het zit met schadevergoedingen en het verliezen van toeslagen, en ook de relatie met eventuele aflossing van coronaschulden door bedrijven. We kunnen niet aan de Belastingdienst vragen om een uitzondering te maken, want dat is te ingewikkeld. Ik heb dat in een vorig leven ook gedaan. Dat is ingewikkelde materie. Wat je wel kunt doen, is het IMG en de NCG vragen om gewoon daarna te compenseren. Die opdracht hebben ze in principe. Maar ik vertrouw dit niet helemaal. U heeft blijkbaar signalen dat dit soms een probleem is. Ik ga die signalen na en ik zal daarover later rapporteren aan de Kamer, als mevrouw Kluit dat een goed idee vindt.

Mevrouw Kluit (GroenLinks):

Dat vindt ze, want ze snapt dat dit complexe materie is. Het komt inderdaad uit de uitvoeringsorganisaties. Ik ga ervan uit dat die goed weten wat de problemen zijn. Op welke termijn denkt de staatssecretaris dat dit mogelijk is?

Staatssecretaris Vijlbrief:

Dat zou binnen een maand moeten kunnen. Ik moet dat gewoon even navragen en dan maak ik een briefje. Als het echt een probleem is, kan ik dat zelfs nog meenemen in de kabinetsreactie op het enquêterapport. Dat komt binnen een maand, ongeveer.

Mevrouw Kluit (GroenLinks):

Ja, dank.

Staatssecretaris Vijlbrief:

Voorzitter. Dan de claim van de Drentse gemeenten. Dat was een vraag van de heer Atsma. Nogmaals, ik wil niet te veel zeggen over de reactie van het kabinet op het enquêterapport, maar ik zou hierover wel het volgende willen zeggen. Ik ben kort geleden in dat gebied geweest. Het ligt naast Groningen, het lijkt op Groningen en ze hebben ook dezelfde problemen als Groningen, dus wat ligt er meer voor de hand dan de benadering die we voor Groningen zullen kiezen, ook toe te passen op dat deel van Noord-Drenthe waar we het over hebben? Dat zullen we dus doen. Ik ben wel al lang en intensief in gesprek met Groningse bestuurders, maar de gesprekken met de Drentse bestuurders daarover moeten nog starten, ook omdat ik pas heel kort geleden, vorige week, van hen een brief heb gekregen. Maar dat weet de heer Atsma ook, denk ik, want toen was het in het nieuws.

De heer Schalk vroeg of het uitstel van de wet ingrijpende gevolgen heeft gehad voor het totale proces. Bij voorkeur was de wet al eerder in werking getreden, maar we hebben wel alvast een aantal dingen gedaan. We hebben tijdelijke regelingen gemaakt, zodat we wel alvast een aantal dingen uit de wet konden doen. We hebben bijvoorbeeld een tijdelijke regeling opgesteld om een start te kunnen maken met de uitvoering van duurzaam herstel van de funderingen. Dat zit in deze wetsaanpassing. Daar wilden we niet op wachten, dus daar is het IMG alvast aan begonnen met behulp van de tijdelijke regeling. Maar nu gaan we het dus netjes doen. Dat had beter, netter en sneller gekund. Ja, dat is het korte en heldere antwoord, denk ik.

De heer Schalk vroeg ook wat het eigenlijk betekent dat de novelle aansluit op de praktijk. Ik denk dat deze wet, met de novelle en de amendementen die later zijn aangenomen, helpt om de bestaande praktijk beter te maken. Er zijn een aantal amendementen aangenomen, met veel dank aan mevrouw Beckerman, die daar in de Tweede Kamer heel veel werk van heeft gemaakt, en aan mevrouw Mulder. Ik kom zo nog terug op de praktijk, want dat het allemaal nog niet oké is, is ook duidelijk, maar de wet helpt wel. Ik begrijp ook dat de wet daarom op vrij brede steun in deze Kamer kan rekenen, want op zich helpt die wet. Het is alleen nog niet helemaal de oplossing. Dit is zo'n beetje het algemene begin.

Ik zie de heer Schalk opstaan. Ik wacht heel even.

De voorzitter:

De heer Schalk heeft een vraag.

De heer Schalk (SGP):

Dank voor het antwoord van de staatssecretaris. Die tijdelijke regelingen zijn gecreëerd. Hebben die terugwerkende kracht of kan dat niet? Is dat niet gebeurd?

Staatssecretaris Vijlbrief:

Die tijdelijke regelingen zijn gebruikt. Ik ga toch het voorbeeld van het duurzaam herstel nog een keer geven. Duurzaam herstel door IMG gaat over de vraag: kan en mag IMG ook een schadevergoeding geven voor funderingen die aangetast zijn door bevingen en gaswinning? Dat is een groot probleem in Groningen. IMG is al begonnen met het voorbereiden van de regeling. Die is nog niet toegepast. Ik dacht dat ze van plan waren om hier van de zomer daadwerkelijk mee aan de slag te gaan, en dan is het wel fijn dat de wet eronder ligt. Is dat een antwoord op de vraag van de heer Schalk? Volgens mij wel. Ik zie hem nog denkend kijken. Ik ken deze blik.

De voorzitter:

Ik zou geen interrupties uitlokken, staatssecretaris.

Staatssecretaris Vijlbrief:

Ik ken de blik.

De heer Schalk (SGP):

Dit voorbeeld is heel helder voor nu en voor de komende zomer, maar het kan ook zijn dat er langer geleden al trajecten begonnen zijn waarvoor je deze wet ook nodig had gehad. Maar misschien is het moeilijk daar voorbeelden van te bedenken.

Staatssecretaris Vijlbrief:

Ik vraag even aan de ambtenaar die meeluistert of ik nog wat voorbeelden aangeleverd kan krijgen. Ik ken ze zo niet.

Dat brengt mij bij schade, relatief interessant. Toen ik begon, was het onderwerp versterken het grote ding, maar ik merk ook in deze Kamer dat schadeafwikkeling steeds belangrijker is geworden. Dat komt, denk ik, omdat het

aantal klachten over hoe mensen ervaren dat de overheid met hen omgaat relatief groot en ook vrij indringend is. Ik ben daar zelf ook wel van geschrokken in mijn gesprekken in Loppersum, die ik daar eens in de maand voer met mensen die op de een of andere manier last hebben van een trage afwikkeling. Daar zit vaak schade bij. Dan is het toch het beste om hier wel enigszins vooruit te lopen — dat heb ik ook in de Tweede Kamer gedaan, waarom zou ik dat hier niet kunnen doen — op hoe het kabinet kijkt naar een nieuw schadesysteem. Het slechtste wat wij kunnen doen, is het hele systeem weer op zijn kop zetten. Dat heeft in het verleden geen briljante resultaten opgeleverd, dus dat gaan we niet doen.

We kunnen wel een paar dingen doen. We kunnen veel makkelijker omgaan met het uitkeren van forfaitaire schadevergoedingen. Dat zijn schadevergoedingen met een vast bedrag, die heel weinig administratieve kosten met zich meebrengen. Ik kom straks nog heel uitgebreid terug op de administratieve kosten. Je kunt het bedrag aanpassen. Dat is nu maximaal €5.000 en je zou dat kunnen verhogen. Twee. Je kunt dat nu maar één keer doen en je zou kunnen toestaan dat dat vaker, een aantal keren, gebeurt. En drie, misschien wel het allerbelangrijkste waar de mensen in het gebied het meest om vragen: verlos ons nou van de eindeloze stoet experts die eerst bij ons in huis vijf keer langskomen en dan in de rechtszaal nog drie keer langskomen. Dat kun je doen door in essentie de gedachte door te knippen dat je bij iedere schade moet controleren of het aardbevingschade of een andere schade is. Het uitgangspunt van mijn aanpassingen zou moeten zijn — nogmaals, ik heb nu al vrij veel gezegd over wat er in de kabinetsreactie gaat komen — dat je van een systeem gebaseerd op wantrouwen moet gaan naar een systeem gebaseerd op vertrouwen, dichter bij hoe verzekeringsmaatschappijen met schade omgaan: je betaalt in principe gewoon tenzij je een aanwijzing hebt dat. Voor hele grote schades is dat natuurlijk ingewikkeld, dus daar zul je controle moeten houden. Maar voor de kleinere schades gaan we naar een dergelijk systeem toe. Daarmee pak ik een heleboel vragen mee.

De heer Pijlman vroeg: kunnen we op deze manier de experts een beetje eruit halen? Ja, dat kan.

Dan een interessante vraag van mevrouw Kluit, omdat die democratisch heel interessant is: hoe borgt de staatssecretaris dat zijn opvolger niet kan afwijken van dat plan? Dat is toch heel ingewikkeld, zeg ik maar tegen mevrouw Kluit. Dan zou ik mij voor het leven moeten laten benoemen. Dat past wel bij het karakter van deze zaal, maar het past niet bij onze democratie. Dat kan ik dus niet garanderen. Ik weet nog helemaal niet of het nodig is dat we dit wettelijk vastleggen, maar dat is dus wel de lijn. Ik denk dat ik daarmee ook het probleem van die uit de hand lopende bureaucratische kosten kan bestrijden.

Ik zie mevrouw Kluit naar de microfoon lopen, dus ik ga even een pauze houden.

Mevrouw Kluit (GroenLinks):

Volgens mij gunnen de Groningers meneer Vijlbrief het eeuwige leven in deze Kamer, maar het is inderdaad toch beter om te bekijken hoe we dit kunnen borgen. Misschien kan de heer Vijlbrief bekijken hoe je het dan in wet- of regelgeving kunt vastleggen, om te zorgen dat niemand in

de verleiding komt om hier in de toekomst anders mee om te gaan. Ik zie de heer Vijlbrief knikken. Is er een manier waarop we dat kunnen uitwerken?

Staatssecretaris Vijlbrief:

Ja, er is natuurlijk een manier: u kunt een motie aannemen. Het lijkt mij alleen zinvoller dat ik de reactie op het enquêterapport naar de Kamer stuur en er dan op terugkom. Daarin zal ik ook aangeven welke dingen ik doe wat betreft de borging.

Mevrouw Kluit (GroenLinks):

Dank. Als dit expliciet aangegeven wordt ...

Staatssecretaris Vijlbrief:

Ja, zeker na dit debat kunnen we dat expliciet meenemen. Daarmee geef ik antwoord op de totaal terechte kritiek op de kosten per case of hoe je dat verder wil uitrekenen. Ik ben het totaal eens met de kritiek van deze en de andere Kamer daarover. Dat moet echt omlaag. €1,42 is erg hoog; laten we het daarop houden. Daar moet ik ook gewoon een doel op zetten. Ik zie de heer Otten al opstaan; ik dacht al dat hij dit een interessant onderwerp zou vinden. Ik denk dus dat het verstandig is dat ik ergens in het enquêterapport iets van een doel ga neerleggen. Zo doe je dat normaal gesproken ook in een organisatie: als je wil dat er iets gebeurt, zet je daar gewoon een target op. Dat moet hier ook, denk ik.

De heer Otten (Fractie-Otten):

Ik stond op omdat dit structureel is. Dit is, vrees ik, niet alleen zo bij dit probleem, want je ziet het eigenlijk bij alle problemen: de overheid trekt een blik consultants open. Bij de toeslagen idem dito. Daar worden tientallen miljoenen aan consultants uitgegeven, maar wordt er geen geval opgelost. Hoe verklaart de staatssecretaris, die ik toch hoog acht, zoals hij ook weet, en die ik tot een van de meer competente bewindspersonen reken in dit kabinet, dat de pavlovreactie bij alles is: haal er consultants, adviseurs en weet ik wat allemaal bij? Daardoor gaat er veel meer geld naar het proces ende transactiekosten dan naar het resultaat. Hoe is dat te verklaren? Want het is een zeer hardnekkig en zeer structureel verschijnsel.

De voorzitter:

De heer Vijlbrief. Spittst u het toe op de wet, zou ik willen aanbevelen.

Staatssecretaris Vijlbrief:

Voorzitter, ik volg altijd uw aanbevelingen, maar ik maak het toch wat breder. De heer Pijlman en de heer Otten hadden daar een interessant debat over. Dan nu mijn verklaring. Ik hou het even bij dit dossier en dan kan de heer Otten inderdaad extrapoleren naar andere dossiers, als hij dat wil. Met de beste bedoelingen is hier geprobeerd om zo veel mogelijk de aansprakelijkheid te regelen, denk ik. Ik dacht dat hij dat zelf ook zei in zijn bijdrage. Het komt allemaal voort uit de aansprakelijkheid van de NAM. Daarna is er een publiek instituut opgericht, het IMG. In de wet staat gewoon dat zij een aansprakelijkheid moeten toepassen.

Dat publieke instituut heeft daarvoor vervolgens een heleboel experts ingehuurd. Daarvan kun je je afvragen: is dat verstandig?

Dat heeft weer te maken met iets wat ik vijf minuten geleden probeerde te zeggen, maar wat ik, denk ik, te snel heb gezegd, namelijk dat wij die regels meer moeten baseren op vertrouwen dan op wantrouwen. Want als je het systeem beter en handiger gebouwd had, had je hier niet tegen aangelopen. De vraag is ook of het IMG in hoger beroep moet tegen onze eigen burgers als er een uitspraak gedaan is door een rechter. Ik heb laatst tegen het IMG gezegd: doe dat nou niet. Dat is ook die doorgeslagen juridificering en het alles precies willen doen. De weg naar de hel is geplaveid met goede bedoelingen. Dat is toch mijn analyse hiervan.

Dan een tweede punt, en daarna hou ik mijn mond, want ik zie de voorzitter nu al streng naar me kijken. Het enquête-rapport zegt heel precies dat de overheid in dit dossier nog te weinig eigen kennis heeft. Dat is het tweede punt. Ik denk dat wij ons dat zeer aantrekken. Dat betekent dat er veel ingehuurd wordt. Dat is waarschijnlijk niet al te verstandig. Volgens mij heeft de heer Otten twee verklaringen. Daar wilde ik het even bij houden.

De heer **Otten** (Fractie-Otten):

Laten we even teruggaan naar de jointventureovereenkomst uit 1964. Ik ben hier een paar jaar geleden namelijk ook helemaal ingedoken. Ik heb gekeken hoe het allemaal ontstaan is. Daarin staat een vage bepaling over de schadeafwikkeling. Die is niet heel duidelijk. Mevrouw Kluit van GroenLinks zei dat ook in haar eerste termijn. Er was onduidelijkheid tussen de Staat en de NAM over die contracten. Daar kwam men niet uit. Bij de overheid wist men blijkbaar niet hoe ze de NAM zo konden aanpakken dat dat opgelost zou worden. Dat zou ik in dat geval namelijk gedaan hebben. Maar goed, dat is niet gebeurd. Dat heeft zich dus helemaal vertaald naar die Groningers. Er werd gezegd: "Wij komen er niet uit met de NAM. Sorry. Wij hebben wel 80% van die 428 miljard geïncasseerd. Omdat wij er niet uit komen met de NAM, Shell en Exxon moeten jullie maar tien jaar op je schade wachten." Dat is in feite toch wat er gebeurd is. Is de staatssecretaris dat met mij eens?

Staatssecretaris **Vijlbrief**:

Als de heer Otten dit beschrijft als wat er in de werkelijkheid gebeurde, dan klopt het wel. Hij zegt daar echter iets anders bij. Hij zegt: dan moeten jullie dat zelf maar oplossen. Zo is het niet gegaan. De intenties van de partijen waren niet om de burgers eens de poten uit te gaan draaien. Alleen, dat is de feitelijke werkelijkheid geworden. Het IMG raakte gejuridificeerd. Het IMG ging erg op de aansprakelijkheid zitten. Dat kwam door onze eigen wetten. Die wetten zijn ook door deze Kamer gegaan. Ik zeg dat er maar even bij. We hebben daar allemaal bij gezeten. Ik ben zelf twaalf jaar directeur-generaal Energie geweest. Ik heb daar ook bij gezeten. We hebben daar allemaal aan deelgenomen. We hebben dat misschien wel met de beste bedoelingen gedaan. Dat is echter niet goed afgelopen. Dat zit voor een deel in het feit — dat heb ik ook in mijn verhoor bij de enquêtecommissie gezegd — dat die joint venture erop gericht was om leveringszekerheid voor aardgas in Neder-

land te waarborgen. Dat vond iedereen een topdoel. Het tweede doel was zo veel mogelijk geld verdienen voor de Nederlandse Staat. Die twee dingen werden geregeld in de joint venture. Je kunt van die constructie vinden wat je vindt, maar dit was het. Die joint venture was niet gericht op veiligheid. Punt.

De **voorzitter**:

Tot slot, de heer Otten.

De heer **Otten** (Fractie-Otten):

Het is maar goed dat de heer Van Rooijen hier niet is, want die zat in het kabinet dat betrokken was bij het openbreken van die joint venture, begin jaren zeventig. Toen heeft Den Uyl namelijk gezegd: "Wij vinden dat de NAM veel te veel geld krijgt. Wij breken die hele deal open." Dat is gelukt. Toen is er weer een afmingscontract op gezet. Toen is er nog veel meer geld naar de Staat gegaan.

Staatssecretaris **Vijlbrief**:

Zeker.

De heer **Otten** (Fractie-Otten):

Dat had Wiebes of een van uw voorgangers ook kunnen doen. Een van jullie had kunnen zeggen: "NAM, jullie gaan dat nu met ons in een nieuwe deal oplossen. We gaan dat netjes regelen." Dat is echter niet gebeurd. Daarom heeft het zo eindeloos lang geduurd. Is de staatssecretaris dat met mij eens? Is hij het met mij eens dat dat een veel betere optie was geweest in 2015, 2016? Ik weet niet wanneer dat precies speelde. Toen had iemand moeten zeggen: "Beste NAM, wij gaan dat nu even helemaal opnieuw regelen. We gaan niet allerlei commissies oprichten. We gaan niet iedereen zijn eigen deelbelangetje na laten streven." Dat is namelijk bij de Groningers op het bord terechtgekomen. Is de staatssecretaris dat met mij eens?

De **voorzitter**:

Uw vraag is helder.

Staatssecretaris **Vijlbrief**:

De heer Otten wordt op zijn wenken bediend. In het volgende blokje kom ik namelijk op de NAM en op alle afspraken die daarmee zijn gemaakt. Dan ga ik hier dus nog wat over zeggen.

De heer **Pijlman** (D66):

Ik hoop dat ik mijn vraag nog weet na deze interventie. Ik kom even terug op de overhead. In mijn bijdrage heb ik erop gewezen dat voor iedere euro die je uitkeert, 60% tot 70% aan overhead zit. Vandaag stond in het Dagblad van het Noorden dat er €1,42 extra is voor experts. U zei terecht dat u in de schaderegelingen een percentage wilt vastleggen. Waar denkt u dan aan? De normale overhead voor zoiets is tussen de 30% en 35%. Denkt u daaraan? Dat is één.

Twee. Dat betekent naar alle waarschijnlijkheid ook afslanking van de organisatie van het IMG. Daar werken nu al

meer dan 800 mensen. Mijn pleidooi was om het geld dat daarmee vrijkomt te besteden aan schade.

Staatssecretaris Vijlbrief:

Dat zijn eigenlijk twee vragen in één. Over de vraag over de normen moet ik even nadenken. Daar ga ik nu geen antwoord op geven. De heer Pijlman heeft mij in het debat in ieder geval op het idee gebracht dat het verstandig is om daar iets van een doel op te zetten. Dat staat los van de verandering in de regelingen. Het tweede is het punt van de afslanking van het IMG. Misschien mag ik straks daar nog even op terugkomen, als ik iets ga zeggen over de organisatie van het IMG. Het is wel nadrukkelijk de bedoeling, als je minder experts et cetera gaat inzetten, dat het IMG daarmee kleiner kan worden. Overigens wordt daar ook veel ingehuurd, maar dat weet de heer Pijlman ook.

De heer Pijlman (D66):

Ik kom nog even op het eerste punt terug. Op het tweede punt komt u straks zelf terug. Wilt u, wanneer u zo ver bent om dat percentage vast te leggen in de regeling, de Kamer daarover informeren?

Staatssecretaris Vijlbrief:

Ja, dat zeg ik graag toe. Ik denk dat we in de kabinetsreactie op het enquêterapport daar al iets over moeten zeggen, naar aanleiding van dit debat.

De voorzitter:

Gaat u verder.

Staatssecretaris Vijlbrief:

Voorzitter. Dat brengt me bij de NAM. Iedereen die mij de afgelopen jaren heeft gevolgd, kent mijn opvatting over wie er moet betalen aan deze kosten van schade en versterken, in de brede zin van het woord. Dat zijn de Staat en de NAM, want die hebben samen hiervan geprofiteerd. Zo simpel is eigenlijk mijn opvatting. Nou is alleen de vraag: hoe doe je dat dan op de beste manier? Dan kom ik heel dicht bij wat de heer Otten net zei. Daar zijn twee wegen voor. Dat is ten eerste — zo weten wij, en het irriteert me mateloos — het procederen. Waarom irriteert mij dat zo? Ook dat heb ik in het verhoor door de enquêtecommissie al gezegd. Ik vind dat hier sprake is van een erezaak en een publieke verantwoordelijkheid van deze onderneming. Die ondernemingen horen dus niet te procederen, maar doen het wel. Het tweede is dat ik — dat weet de Kamer ook, in ieder geval de Tweede Kamer weet het heel goed, want niet iedereen is daarvoor — tegelijkertijd in gesprek ben met de NAM, met de twee aandeelhouders van de NAM, Shell en Esso, over de twee: is er een regeling te treffen met jullie, zodanig dat jullie geen eeuwigdurende verantwoordelijkheid hebben richting Groningen? Dat willen die twee oliemaatschappijen graag.

Daar kun je op twee manieren naar kijken. De commissie Van der Lee is daar heel uitgesproken over en zegt "nee, zij moeten gewoon aansprakelijk blijven" et cetera. Ik ben daarin zelf pragmatischer. Dat hangt ervan af voor welke prijs zij dit willen afkopen of niet; zo simpel is het eigenlijk. Het is uiteindelijk een zakelijke transactie. Maar ook in de

Tweede Kamer zijn er fracties die principieel zeggen: nee, zij moeten aansprakelijk blijven tot het einde der tijden en het is dus ook niet waar dat op een zeker moment de aansprakelijkheid van de NAM af gaat.

Het is wel zo — dan kom ik op een aantal vragen die mevrouw Faber stelde — dat de NAM inderdaad een aantal activiteiten in Nederland te koop heeft gezet, maar daar hoort niet het Groningenveld bij. Het Groningenveld staat niet te koop. Dus die verantwoordelijkheid blijft bij de NAM. Maar ik ben dus in die gesprekken verwickeld, omdat ik vind dat ik iedere vorm van gesprek met de NAM zodanig moet voeren dat ik het maximale eruit haal voor de getroffen burgers. Dat is eigenlijk mijn hele simpele opvatting. Als dat beter kan via de rechter, doen we het via de rechter, maar als het beter kan via een gesprek, doen we het via een gesprek. Dat is wat we nu aan het doen zijn. Dat loopt eigenlijk een beetje parallel aan de kabinetsreactie op het enquêterapport.

Mevrouw Gerkens vroeg: hoe reëel is het om te denken dat kosten te verhalen zijn op de NAM? Met alle respect voor mevrouw Gerkens — want zo bedoelt zij het niet — vind ik dat dus geen relevante vraag. Het maakt mij niet uit hoe reëel het is; ik vind moreel dat zij dat moeten doen. Dat weten ze ook. Dus ik zit heel hard in deze gesprekken, omdat ik echt vind dat zij moeten betalen, net zoals de Staat moet betalen.

De winning van Gronings gas, hoe wordt die gegarandeerd als de olies dat niet meer willen doen? Ik heb ook het vraaggesprek met mevrouw Van Loon gezien. Het antwoord daarop is vrij simpel: het Groninger gasveld gaat of dit jaar of volgend jaar dicht, dus dan is dat geen relevante vraag meer.

Ik geloof dat ik even moet pauzeren, voorzitter.

De voorzitter:

Ja, er is een interruptie. Gaat uw gang, meneer Schalk.

De heer Schalk (SGP):

Even nog een korte vraag over de NAM. Ze moeten óf heel lang verantwoordelijk blijven, óf de staatssecretaris zegt: misschien vind ik het wel fijner als ze het afkopen. Is dat omdat de staatssecretaris ook bezorgd is over het feit dat de NAM er wel op leeg kan lopen en je op een gegeven moment toch achter het net gaat vissen, waardoor je beter nu een enorme vergoeding kunt afspreken?

Staatssecretaris Vijlbrief:

Nee, dat is niet mijn motivatie. Het zijn vooral de partijen in de NAM die heel graag van deze verantwoordelijkheid af willen en die willen afkopen. Ik wil graag af van deze rechtszaken en van de onrust die deze continu veroorzaken in Groningen. Dat zijn de twee belangen. Ik heb niet zulke zorgen over de levensvatbaarheid van de NAM. Ik geloof niet dat dit een branche is waar bijzonder weinig geld wordt verdiend op het ogenblik, dus dat is niet mijn eerste zorg. Ik wilde hiermee even de NAM afsluiten, maar ik zie nog een vraag, dus ik wacht heel even.

De voorzitter:

Gaat die hierover, meneer Otten?

De heer Otten (Fractie-Otten):

Ik zie dat de NAM in 2020 een nettoverlies had van 315 miljoen. Dat kan inmiddels bijgetrokken zijn, maar je ziet het aan alles. De NAM verkoopt onderdelen, zoals mevrouw Faber al aangaf, en heeft grote voorzieningen moeten maken voor de Groningenschade. Deze vraag lijkt mij wel gerechtvaardigd, ook als je ziet hoe weinig eigen vermogen er nog in zit en dat 403-verklaringen zijn teruggetrokken. Dat wijst toch op een scenario dat het een eindig verhaal wordt? Als die schade is afgewikkeld, dan weet ik niet hoeveel activiteit er nog overblijft in de NAM, of dat nog rechtvaardigt om zo'n bedrijf in stand te houden. In die zin kan ik meegaan in de vraag van de heer Schalk, of het niet verstandiger is om er een streep onder te zetten met de NAM. Dan kan iedereen focussen op schadeherstel in plaats van elke keer dit gedimdam tussen de Staat en de NAM, wat heel veel tijd en energie kost en heel erg afleidt van hetgeen wij willen bereiken.

Staatssecretaris Vijlbrief:

Ik moet uitkijken dat ik nu te veel ga vertellen over onderhandelingen met private ondernemingen. Ja, het kan verstandig zijn om een afspraak te maken met de NAM, maar dat hangt af van de prijs.

De heer Otten (Fractie-Otten):

Dat snap ik. Ik ga hier geen vragen over prijzen stellen; dat begrijp ik. De staatssecretaris benadert het vrij zakelijk, en dat spreekt ons aan. Is de staatssecretaris het met me eens dat, als je dit zakelijk bekijkt, de NAM de langste tijd als organisatie waarschijnlijk gehad heeft?

Staatssecretaris Vijlbrief:

Laten we zeggen: bij het stuk Groningen dat niet te koop staat, is dit waarschijnlijk een statement of a fact, want het Groningenveld gaat dit jaar of volgend jaar dicht, dus het antwoord is ja.

Mevrouw Faber-van de Klashorst (PVV):

Ik heb toch nog wel wat vragen over die garanties en over de mogelijkheid dat de NAM blijft betalen. De enquêtecommissie heeft aangegeven: als de gaswinning volledig is gestopt en Shell en Exxon de NAM gaan ontmantelen, bestaat toch een reële kans dat het moeilijker gaat worden om toekomstige schades te verhalen. Hoe ziet de staatssecretaris dat? Dan is het toch wel een beetje linke soep. De vraag is of de Staat echt die kosten kan verhalen.

Staatssecretaris Vijlbrief:

Ik ga toch echt proberen om hier niet te veel te zeggen over mijn onderhandelingspositie.

De voorzitter:

Dat lijkt me ook terecht.

Staatssecretaris Vijlbrief:

Dat is echt gevaarlijk en daar is niemand mee gediend. Ik begrijp de vraag van mevrouw Faber. Laat ik maar heel zakelijk proberen te antwoorden. De liability — in goed Nederlands — van de partijen in de NAM heeft te maken met het feit dat mijnbouwmaatschappijen verantwoordelijk zijn voor het afwikkelen van de schade die ze hebben veroorzaakt; punt één. Punt twee: dat houdt niet op; de schade is er en die moeten ze betalen. Punt drie, het punt van mevrouw Faber: is er eigenlijk nog wel een bedrijf dat dat kan betalen? Eigenlijk lijkt dat op de vraag van de heer Otten. Ja, op het ogenblik stromen er vrij veel gelden in de NAM, maar laat dat nou even over aan mijn onderhandelingscapaciteiten of ik dat eruit haal. Vier: dan is het nog de vraag of het verstandig is om een afspraak te maken met de NAM of niet. Dat hangt af van de prijs. Ik zeg er nog iets bij wat ik nog niet had genoemd, maar dan heb ik het hele palet gegeven: je moet ook altijd nog rekening houden met de black swan. Er kan op een gegeven moment nog een keer iets gebeuren in Groningen waarvan de schade zo groot is dat je zegt: ondanks dat ik dit heb afgekocht, vind ik toch dat de partijen die het oorspronkelijk veroorzaakt hebben, moeten betalen. Dit is allemaal onderdeel van het gesprek dat ik aan het voeren ben met de NAM. Mevrouw Faber moet erop vertrouwen dat ik probeer de belangen van de Staat en de Groningers zo goed mogelijk te borgen. Meer wil ik er eigenlijk nu niet over kwijt.

De voorzitter:

Ik zou graag mevrouw Faber en de heer Otten willen verzoeken om de onderhandelingen, waar de staatssecretaris uiteraard voorzichtig mee is, niet in het openbaar te voeren en vooral te kijken naar wat voor de wetsbehandeling van vanavond nog relevant is in uw vraagstelling.

Mevrouw Faber-van de Klashorst (PVV):

Voorzitter, dan wil ik toch even op uw woorden reageren. Ik denk dat de staatssecretaris mans genoeg is om dat zelf te bepalen. Ik vind dat de staatssecretaris zelf dat moet zeggen en niet de voorzitter, want u dient als voorzitter onafhankelijk te zijn en boven de partijen te staan. Dat is uw taak. Volgens mij kunt u dat heel erg goed.

De voorzitter:

Dank u wel, dat probeer ik ook.

Mevrouw Faber-van de Klashorst (PVV):

Goed zo. Dan vinden we elkaar, voorzitter. Dat is hartstikke mooi.

Dan kom ik toch nog eventjes bij de staatssecretaris. Ik begrijp zijn positie. De staatssecretaris geeft aan dat hij in een onderhandelingspositie zit. Dat klopt. Hij geeft ook aan dat hij het beste wil voor Nederland, om het even breed te trekken. Goed, ik geloof best dat hij dat ook meent, maar wij moeten volgende week gaan stemmen over een wetsvoorstel, over een novelle. Dat heeft allemaal te maken met mensen schadeloos stellen en gebouwen versterken, maar dan moet er wel wat te halen zijn. Ik zeg altijd: wie betaalt voor mij de rekening? Dat is toch een hele fundamentele vraag? Ik ben bang dat ... Ik heb er zorgen over of wij die kosten echt kunnen verhalen. Dan kan de staatssecretaris

wel zeggen dat hij in een onderhandelingspositie zit en dat hij het beste met iedereen voor heeft, maar als ik kijk naar de geschiedenis, recent nog, in 2012-2013 en zie hoe onder anderen ambtenaren ... Ik weet dat we het gedrag van ambtenaren niet hoeven te bediscussiëren — dat snap ik — maar u bent wel verantwoordelijk voor die ambtenaren. De minister is gewoon niet geïnformeerd. Dat het Staatstoezicht op de Mijnen minder wilde gaan oppompen, is gewoon even geparkeerd, omdat ze daar helemaal niet zo blij mee waren. Ik kom dus een beetje op een gewetensvraag voor de staatssecretaris: hoe betrouwbaar is onze overheid? Dat bedoel ik niet persoonlijk naar de staatssecretaris, maar we kunnen de geschiedenis niet uitwissen. Ik sta hier toch ook voor de Groningers, die gewoon betaald moeten worden voor de schade. Daar maak ik me zeker wel zorgen over. We kunnen alleen schade verhalen als er nog wat te halen is en als de NAM nog bestaat.

De voorzitter:
Uw vraag is duidelijk.

Mevrouw **Faber-van de Klashorst** (PVV):
Ik neem aan dat de staatssecretaris zich dat wel enigszins kan voorstellen.

Staatssecretaris Vijlbrief:
Dit begint een hele rijke vraagstelling te worden nu, met alles door elkaar. Als mevrouw Faber zich concentreert op het wetsvoorstel — daar vroeg u geloof ik om, voorzitter, en daar gaat het vanavond ook over — durf ik haar best te garanderen dat de NAM in staat is om de kosten die uit dit wetsvoorstel voortvloeien, te betalen. Dat is geloof ik de concrete vraag. Het antwoord daarop is ja. Heeft dat iets te maken met ambtenaren die hun minister in 2013 wel of niet informeerden? Volgens mij niet, maar iedereen mag alles met elkaar verbinden. Die vrijheid hebben we in dit land en die acht ik zeer hoog, maar ik doe dat niet. Mevrouw Faber vroeg concreet: denkt u dat de NAM in staat is om deze kosten te betalen, gegeven de positie van de NAM? Het antwoord daarop is ja. "Denkt u dat ze willen betalen?" Dat valt nog te bezien, want ze gaan overal tegen in beroep. Dat is de reden waarom ik hierover onderhandel met de NAM.

Mevrouw **Faber-van de Klashorst** (PVV):
Mag ik nog één korte vraag stellen, voorzitter?

De voorzitter:
Een hele korte dan.

Mevrouw **Faber-van de Klashorst** (PVV):
Verwacht de staatssecretaris dat de NAM de komende jaren blijft bestaan?

Staatssecretaris Vijlbrief:
Het stuk van de NAM ... Volgens mij heeft een van de grote aandeelhouders van de NAM, namelijk Shell, al gezegd dat zij de NAM zullen gebruiken om alle schade te betalen, maar dat moet ik nakijken. Dat weet ik zo even niet, maar ik dacht

dat ze dat gewoon in het openbaar hebben gezegd. Mevrouw Faber begon haar eerste termijn met: ja, maar het staat te koop. Nee, dat stuk van de NAM staat niet te koop; dat stuk is nou juist bedoeld om de schade en versnellingskosten te kunnen afwikkelen. Dat is ook de bedoeling van de NAM, maar het meningsverschil dat ik heb met de aandeelhouders van de NAM is dat ik de schade en versnellingskosten breder trek dan zij. Dat moet u mij even laten uitvechten.

De voorzitter:
De heer Otten heeft nog een vraag.

De heer Otten (Fractie-Otten):
We wensen u ook veel succes bij dat uitvechten, maar u heeft natuurlijk te maken met één troefkaart van de NAM en dat is dat de NAM zegt: minister ... Sorry, ik zeg altijd "minister" tegen Vijlbrief, maar ...

Staatssecretaris Vijlbrief:
Heel goed, ga zo door.

De voorzitter:
Hij is nog niet gepromoveerd.

De heer Otten (Fractie-Otten):
Helaas niet, want ik vind hem erg ministerieel.

De NAM kan natuurlijk zeggen: u kunt onderhandelen wat u wilt en dat is allemaal prima, maar wij trekken de stekker eruit. De aandeelhouders hebben al afstand genomen. Shell is ook al weg uit Nederland. Exxon zit in Amerika. Ze hebben hier steeds minder belangen. Het koerst af op een ontmantelingsscenario. Als ik nu Shell of Exxon was, zou ik zeggen: Vijlbrief, je kan hoog en laag springen, maar als jij dat wilt, houden wij er helemaal mee op. Dan heb je een lege dop; dan heb je helemaal niks. Zonder in de details van de onderhandeling te treden: de Nederlandse overheid heeft er in de praktijk natuurlijk wel mee te maken dat dit een alternatief is voor de aandeelhouders van de NAM. En dan hebben we niks. Daarom denk ik dat de heer Schalk wel een punt heeft. Het is misschien zaak om ervoor te zorgen dat, als de opbrengsten uit de verkoop van de onderdelen van de NAM binnenkomen, een en ander geringfenceerd voor de overheid beschikbaar blijft en niet verdwijnt als dividend naar Londen en naar Amerika. Dan is dat geld ook weer weg. Ik weet niet om hoeveel geld het precies gaat, maar dit is natuurlijk de beperking. Ik neem aan dat dit ook voor de Nederlandse regering duidelijk is.

Staatssecretaris Vijlbrief:
Laat ik daar het korte antwoord op geven dat wij die dingen natuurlijk allemaal in ons hoofd hebben zitten.

Ik ga verder met schade. "De staatssecretaris heeft uitgesproken dat er geen hoger beroep wordt ingesteld door het IMG", zei mevrouw Kluit. Ze vroeg: als u weggaat, hoe loopt dat dan verder? Daarop geldt eigenlijk hetzelfde antwoord als het antwoord dat ik net in het algemeen gaf. Wij zullen in de reactie op het enquête rapport per onderdeel aangeven

wat we wettelijk gaan vastleggen en wat niet. Ik weet niet of ik dit wettelijk ga vastleggen. Ik kom straks nog terug op de status van het IMG. Dat speelt daarin een rol.

De heer Otten noemde de willekeur in de schadevergoeding. Net als bij het versterken is mij dat een doorn in het oog. De heer Otten noemde de "most favoured nation"-clausule. Hij zei: eigenlijk moet je bij iedereen doen wat je in het ruimste geval doet. Nou ja, tot op zekere hoogte, voorzitter. Mijn lijn bij de schade en bij het versterken is dat ik, als er verschillen optreden, de verschillen moet kunnen uitleggen op basis van objectieve gronden. Die moeten niet te maken hebben met willekeurig overheidsoptreden. Ik denk dat de heer Otten het met mij eens is dat dat uiteindelijk de leidraad moet zijn. Het moet objectief zijn wat je doet. Zoals iedereen hier in de Kamer weet, ben ik bezig om heel veel van die verschillen in de praktijk al weg te nemen. Ik heb een commissie ingesteld, de commissie-Van Geel, die mij nader gaat adviseren om hier zo consistent mogelijk in te opereren.

De heer Otten vroeg hoe het staat met de schadevergoeding. Ik geef hem even heel snel de getallen. Die zijn te vinden op de website van het IMG, maar ik kan ze eventueel ook op papier verstrekken. Fysieke schade nu in behandeling: bijna 19.000, op een totaal afgehandeld van bijna 200.000. Immateriële schade: rond de 5.000 in behandeling, op een totaal van 65.000. De waardedalingen: rond de 1.500 in behandeling, op een totaal afgehandeld van 115.000.

Mevrouw Kluit (GroenLinks):

Ik vroeg me af of in het antwoord aan de heer Otten ook mijn vraag was beantwoord over hoe om te gaan met sociale gevallen, zoals het geval van dat woningbouwblok met 40 woningen waarvan 2 woningen anders worden beoordeeld dan de rest.

Staatssecretaris Vijlbrief:

Goede vraag. Hetzelfde geldt voor huurwoningen. Het geldt ook voor sociale koopwoningen. Ik ben zelf heel veel in het gebied geweest en heb er heel veel gekeken. Samen met de wethouders uit de betrokken gemeenten bekijken we in hoeverre de verschillen binnen de "gespikkelde bestanden" uitlegbaar zijn. Zo heet dat in het jargon in Groningen; het zijn bestanden waarin sommige woningen wel gedaan zijn en andere niet. Anders ga je een beetje naar de "most favoured"-clausule waar de heer Otten het over had. Dan ga je iedereen het beste aanbieden. Dat zal de lijn gaan worden.

Mevrouw Kluit (GroenLinks):

Ik ben iets minder thuis in dit soort terminologie. Zoals ik het begrijp, kan het dus mogelijk zijn dat als een gemeente zegt "dit kunnen wij niet uitleggen", er geld beschikbaar komt om deze woningen toch aan te pakken. Komt dat geld dan van het Rijk, of hoe komt het er dan?

Staatssecretaris Vijlbrief:

Nu gaat mevrouw Kluit vragen naar de reactie op het enquête rapport. Wij geen het zo regelen dat zowel IMG, NCG als de gemeentes in Groningen voldoende budget

hebben om dit soort dingen structureel aan te pakken. Zo willen we het gaan regelen, zodat het daar gebeurt. Ik kan het niet vanuit Den Haag. Meestal is het bij schade de combinatie van IMG en gemeente, eventueel. Bij versterken is het altijd de combinatie van NCG en gemeente.

Mevrouw Kluit (GroenLinks):

Vat ik het dan goed samen als ik zeg dat in antwoord op de vragen de staatssecretaris toe zegt dat er een regeling komt voor dit soort schrijnende gevallen en dat de uitwerking daarvan in de reactie op de enquête commissie staat?

Staatssecretaris Vijlbrief:

Ja, als het aan mij ligt, maar ik ben, nogmaals, aan het ontwerpen. Ik weet niet of ik een regeling ga maken of dat ik het gewoon mogelijk maak voor de betrokken instituties om het te regelen door ze financiële middelen te geven. Dat is, denk ik, de betere oplossing. Zoiets, ja.

Mevrouw Gerkens vroeg: Is immateriële schade te dekken met de budgetten die nu rondgaan? Immateriële schade is een van de dingen waarvan ik zelf vind dat de bedragen aan de lage kant zijn en dat de verschillen, binnen gezinnen zelfs, onacceptabel zijn. Laat ik het daar even bij houden. Dit is een van de dingen die terug zullen komen in de reactie op het enquête rapport en die, vermoed ik, morgen in het debat ook een grote rol gaan spelen.

Dat brengt mij op een apart punt waar heel veel over gevraagd is. Dat is de samenwerking tussen IMG en NCG. Dat is voor sommige partijen in deze Kamer en ook in de Tweede Kamer een belangrijk punt. De enquête commissie Van der Lee zegt eigenlijk ook met zoveel woorden: als je opnieuw zou beginnen met een wit vel papier, dan zou je geen twee organisaties maken, maar één. Dat lijkt mij een waarheid als een koe. Maar dan is de enige vraag die je nu nog moet beantwoorden: hoe hoog zijn de kosten van het nu samenvoegen ten opzichte van de opbrengsten daarvan? Van der Lee zegt daar het volgende over. Ik citeer: "De commissie heeft immers gezien dat iedere verbeterpoging in het verleden, met nieuwe reorganisaties, weer andere, en nieuwe, problemen met zich meebracht. Het leidde eigenlijk altijd tot vertraging. Een dergelijk oponthoud is onwenselijk. Bewoners van het winningsgebied zijn niet geholpen met de zoveelste vertraging. Daarom pleit de commissie niet voor een grootschalige systeemverandering in de aanpak." Van der Lee zegt dus: doe dat nou niet; ga ze nou niet samenvoegen. Van der Lee zegt ook iets waar ik het van harte mee eens ben. Dat is een lijn die ik al lang had ingezet, maar die we verder moeten brengen. We moeten die twee organisaties wel dichter op elkaar duwen. We moeten ervoor zorgen dat bewoners, als ze te maken hebben met schade en versterken, te maken hebben met één punt en niet met twee punten.

Dat brengt mij op veel vragen die er kwamen over de status van het IMG. Zal ik heel even wachten? Dat is namelijk een apart onderwerpje. Misschien eerst even de interruptie.

Mevrouw Gerkens (SP):

Ik snap de overwegingen van de staatssecretaris. Tegelijkertijd kwam vandaag het bericht binnen dat per uitgekeerde euro het IMG €1,42 kwijt is. Dat is natuurlijk bizar. Hoe gaat

de staatssecretaris ervoor zorgen dat die kosten nog gedrukt worden?

Staatssecretaris Vijlbrief:

Dat punt hadden we net aan de orde. Ik ga het aantal experts terugbrengen bij het IMG en we gaan een norm zetten op de kosten die zij maken per geval. Het andere punt van mevrouw Gerkens begrijp ik. Hoe gaan we dat dan doen? Bijvoorbeeld door in de aardbevingsgemeenten altijd één loket te creëren van IMG en NCG. Voor zover dat er nog niet is, moet dat er komen. Bewoners moeten eigenlijk niet merken dat er achter de voordeur twee organisaties zitten. Zo zou je dat normaal gesproken ook in een commerciële organisatie doen als je denkt dat de kosten van de fusie erg hoog zijn.

Ik zeg er wel bij dat dat het volgende vereist. Dan ga ik toch maar even de link maken naar de status van de beide organisaties. NCG is een dienst van Economische Zaken. Het IMG is een zbo, een zelfstandige bestuursorganisatie. Het is goed om nog even de geschiedenis hiervan terug te halen. De Tweede Kamer — daarvan weet ik het zeker; van de Eerste Kamer niet — vond dat de schadeafhandeling zo veel mogelijk los moest staan van de Staat, omdat de Staat medeverantwoordelijk is voor de schade. Dat was op zich een valide redenering, maar die redenering zit mij op dit moment enorm in de weg. Tegen uw collega's, zeg ik tegen mevrouw Gerkens — met name tegen collega Beckerman, die ik zeer liefheb en die veel vragen stelt over schade en versterken — moet ik vaak zeggen dat ze het zelf moeten doen wanneer het over schade gaat; het is een zelfstandige bestuursorganisatie. Daarom is er nu een aanwijzingsbevoegdheid in de wet opgenomen. Maar ik neem de opmerkingen van de senatoren Pijlman en Atsma heel serieus. Ik denk dat het verstandig is om te kijken of het wijs is om deze bestuursvorm te handhaven. De vraag is dus of de zbo-vorm hier de juiste vorm is. Daar wil ik over toezeggen — dat zal ook terugkomen in de reactie van het kabinet op het enquêterapport — dat wij er apart naar zullen kijken of dat nou de wijze vorm is, want dat vergt een wetswijziging. Dat moeten we dus niet al te lichtzinnig doen.

De voorzitter:

Nog een vraag van mevrouw Gerkens hierover?

Mevrouw Gerkens (SP):

Ik kan de redenering van de staatssecretaris volledig volgen. Ik denk dat het heel veel kosten met zich mee zal brengen wanneer je zou gaan fuseren. Ik zou hem willen adviseren voorzichtig te zijn met structuurwijzigingen op dit moment, omdat die per definitie bij de overheid veel kosten met zich meebrengen. Maar ik heb dan wel de vraag of de staatssecretaris denkt dat dat ene loket kostenreductie teweeg zal kunnen brengen. En per wanneer gaat dat ene loket er komen?

Staatssecretaris Vijlbrief:

Ik zal aan de ambtenaren vragen om mij dat aan te reiken. Volgens mij is dat er in sommige gemeenten al. Verder hebben wij de dorpenaankpak, waarbinnen dat ene loket nog verder gaat, want daar is zowel IMG als NCG als de gemeente op elkaar geplakt. Daar is één loket waar iedereen

met zijn of haar vragen terecht kan. Ik zal zo meteen even kijken of ik wat nader antwoord kan geven op die vraag.

Even kijken of ik hiermee eigenlijk heel veel vragen heb beantwoord. Samenvattend ben ik er een groot voorstander van dat die twee organisaties eigenlijk in de praktijk als één organisatie opereren en naadloos samenwerken achter één voordeur. Daarmee hoop ik dat ik de voordelen van samenwerking wel pak en de nadelen van een afgedwongen fusie niet krijg. Het is inderdaad een belangrijke vraag om daarvoor de status van het IMG nog te bekijken. Dat zal ik dus doen.

Dat brengt mij bij het laatste blokje, het blokje versterken. Ik moet iets zeggen over duurzaamheid. Mevrouw Faber is bang dat we met de duurzaamheidsvereisten de versterkingsoperatie gaan vertragen. Ik heb daar een paar dingen over te zeggen. Ten eerste. Als je sloop-nieuwbouw toepast en een nieuw huis neerzet voor een oud huis, gelden daar al de normen voor dat die woning aardgasvrijgemaakt moeten zijn. Dat is dus geen verandering. Op verzoek van de Tweede Kamer ben ik aan het kijken of wij bij huizen die zwaar versterkt moeten worden — in de kern van het aardbevingengebied betekent "zwaar versterkt" dat je je huis uit moet — direct ook aardgasvrijgemaakt mee kunnen nemen. Dat is tamelijk voor de hand liggend en dat hoeft helemaal niet voor een vertraging te zorgen. Ik heb overigens aan de Tweede Kamer beloofd dat als dit wel voor vertragingen zou zorgen, we het niet zouden doen. Wat dat betreft kan ik mevrouw Faber geruststellen. We doen dat alleen maar als het in een keer kan worden meegenomen. Als je toch het hele huis aan het strippen bent, ligt het erg voor de hand om dan maar gelijk alle dingen te doen om te verduurzamen, zoals isoleren en ander glas erin.

Dan was er een vraag over de coördinatiebepaling. Ik wacht heel even.

Mevrouw Faber-van de Klashorst (PVV):

Nog even over die verduurzaming. Als het nieuwbouw is, begrijp ik dat je dat gelijk meeneemt. Mag ik concluderen uit wat de staatssecretaris aangeeft dat de staatssecretaris ook van mening is dat de versterking van onveilige gebouwen voorgaat op andere maatschappelijke belangen en bestuurlijke afwegingen? Mag ik de conclusie trekken dat de staatssecretaris dat bedoelt?

Staatssecretaris Vijlbrief:

Ja.

Mevrouw Faber-van de Klashorst (PVV):

Dank u wel.

Staatssecretaris Vijlbrief:

Uiteindelijk gaat het altijd om de veiligheid van de woning. Dat is doel een. Maar als we in dat doel in één keer het aardgasvrij kunnen meenemen, moeten we dat zeker doen. Ik zeg even tegen mevrouw Faber dat Groningen het gebied is met de hoogste energiearmoede van Nederland. Ik meen dat haar partij zich daar heel veel zorgen over maakt. Als je in één keer die mensen gelijk kunt voorzien van een aardgasvrijgemaakt huis, gaan de stookkosten enorm omlaag

en helpt dat die doelen ook. Mevrouw Faber heeft totaal gelijk dat het uiteindelijk bij de versterking in eerste, tweede en derde instantie om veiligheid gaat.

De coördinatiebepaling regelt dat de vergunningverlening tegelijkertijd met het versterkingsbesluit wordt voorbereid. Hiermee wordt geborgd dat de eigenaar alleen met de NCG te maken heeft en niet ook nog een keer met de gemeente. Maar ik hoor ook dezelfde signalen, dus wat ik mevrouw Kluit wil toezeggen, is dat ik in overleg ga met de NCG, gemeenten en vertegenwoordigers van bewoners om te kijken of dit echt een probleem is en of ik dat eventueel op een andere manier kan borgen. Dat kan ik dus toezeggen.

Mevrouw Kluit (GroenLinks):

Dat is hartstikke mooi. Ik denk ook aan de heer Atsma, die daar ook naar gevraagd heeft. En misschien kan ook de provincie daarbij betrokken worden, want met name de provincie maakt zich hier heel druk over.

Staatssecretaris Vijlbrief:

Dat zal ik graag doen.

De heer Pijlman vroeg of de staatssecretaris de dorpenaanpak ook naar andere dorpen wil uitrollen. Ja, dat is nadrukkelijk de bedoeling, maar we doen nu eerst ervaring op in die vier kleine dorpjes in het midden van Eemsdelta, de gemeente waar dit speelt. Dan gaan we kijken of we dat verder kunnen toepassen. De kern van die dorpenaanpak is — ook Van der Lee zegt dat — om toch weer terug naar de gebiedsgerichte aanpak te gaan. De redenering daarbij is vrij simpel: als je de helft van het dorp opengooit en drie jaar later de andere helft, dan begrijpt niemand dat, dus doe het gewoon in één keer. Ingewikkelder dan dat is het eigenlijk niet en zo moeten we het ook gaan doen. Dus ja, dat gaan we breder toepassen.

De heer Pijlman (D66):

Dank voor het antwoord. Het wordt breder toegepast. Mijn vraag was er ook op gericht of de dorpen niet alvast kunnen beginnen. Het gaat ook om de saamhorigheid in een gemeenschap. U zegt: ik wil die gebiedsaanpak verder verbreden. Kan men nu al voorbereidend werk gaan doen, zodat daar één plan voor een dorp komt, inclusief het bestrijden van de energiearmoede en de verduurzaming, zodat je het daarna ook makkelijker en sneller kan uitrollen? Dat was eigenlijk de portee van mijn opmerking.

Staatssecretaris Vijlbrief:

Laat ik een kort antwoord geven: ja. Laat ik dat doen. Dat vergt wel dat ik gesprekken moet voeren met de betrokken wethouders die over de versterking gaan in die dorpen. Dat ga ik doen.

Mevrouw Kluit vroeg of er nog een reactie komt op het groene boekje van de regio. Voor de niet-ingewijden: het groene boekje was eerst geel, maar het is van kleur verschooten. Is er ook ruimte om met een sociale bril naar de schade en de versterking te kijken? Het antwoord is ja. Sterker nog, ik denk dat na het proces van versterken allereerst de sociale en mentale hulp belangrijk is. Mentale hulp is daar extreem belangrijk.

Overigens zijn er ook dingen die wél heel goed gaan in Groningen. Een van de dingen waar we als Nederland heel trots op kunnen zijn, is hoe sterk — in slecht Nederlands — de civil society in Groningen is. Het valt mij telkens weer op dat daar allemaal spontane bewegingen zijn ontstaan. Ik noem Stut-en-Steun, de geestelijke verzorgers in het aardbevingsgebied en de aardbevingscoaches, om maar een paar voorbeelden te geven. Dat is echt een teken dat als de overheid het een beetje verknoeit, de maatschappij zelf begint in te grijpen. Dat is daar gebeurd. Dat moeten we verder ondersteunen, want ook de sociale kant is extreem belangrijk. Dat zal een heel belangrijke rol krijgen in de kabinetsreactie, als het aan mij ligt.

Ik denk dat ik een heel eind ben. Ik moet nog iets zeggen over de akte van cessie. Mevrouw Kluit stelde voor om generiek alle vorderingen op de NAM over te dragen op de Staat. Je kunt je afvragen of je dat wilt. Er zijn misschien bewoners die dat niet willen. Ik ga kijken — ik ben bereid om dat toe te zeggen — of er ruimte is om in individuele gevallen een uitzondering te maken op de verplichting om een akte van cessie te tekenen. Zo zouden we het kunnen proberen te doen. Het kan zijn dat dat wettelijk geregeld moet worden. Ik hoop het niet, maar daar moet ik naar kijken.

Mevrouw Kluit (GroenLinks):

Als ik het goed begrijp, zegt de staatssecretaris om het om te keren, dus om generiek te zeggen: we nemen afscheid, en als u het wil behouden, kan dat.

Staatssecretaris Vijlbrief:

Ik moet me hier echt even in verdiepen en daarover gaan praten.

Mevrouw Kluit (GroenLinks):

Dat snap ik. Heeft de staatssecretaris enig idee hoelang dit nadenken duurt?

Staatssecretaris Vijlbrief:

Ik denk heel kort. Het liefst neem ik al deze dingen straks mee in de kabinetsreactie, want anders blijven we aan de gang. Het is eigenlijk de bedoeling dat dit de komende weken gebeurt.

Mevrouw Kluit (GroenLinks):

Oké. Dan wacht ik nog even.

Staatssecretaris Vijlbrief:

Ten slotte nog de meest diepgaande vraag, die van — dat was ook te verwachten — de heer Schalk. Daarna kom ik bij een paar vragen die ik had doorgeschoven. De heer Schalk vroeg of ik nog steeds mijn hart vasthoud omtrent de planning van de versterking. Ja, want we weten dat we nog ongeveer 12.000 huizen moeten vertimmeren. Van 12.000 huizen is dat zeker. Er zijn nog 7.000 gevallen waar we nog naar moeten kijken, maar de NCG denkt dat daarvan maar een heel klein deel echt vertimmerd hoeft te worden. To be seen. Maar je hoeft geen afgestudeerd wiskundige te zijn om te concluderen dat als je er 1.000 per jaar doet

— dat is het aantal dat we tot nu toe per jaar halen — je niet in 2028 klaar bent als je er nog 12.000 moet doen. Dus dat gaat niet snel genoeg. Nu heeft de NCG daar wel een hele planning bij. Die zegt: we hebben de moeilijke gevallen eerst gedaan, dus het gaat nu sneller. Ook zit er een nieuwe leiding bij de NCG die zeer doortastend optreedt en ook een goede pers heeft in Groningen. Dat is allemaal wel geregeld. Maar ik houd nog steeds m'n hart vast of we die planning halen. Ik zeg ook tegen de heer Schalk dat het geen zin heeft om deze planning los te laten. Als je de planning loslaat, weet je zeker dat je die niet haalt. Maar in de komende maanden is dit voor mij heel belangrijk.

Het volgende heb ik ook geleerd. Toen ik jong en onervaren was in dit dossier, een jaar geleden, zei ik nog dat het veel sneller moest. Inmiddels ben ik er wel achter dat bij versterken pleiten voor versnelling gevaarlijk is. Die mensen zitten eigenlijk niet op snelheid te wachten. Ze zitten op kwaliteit te wachten. Ze willen gewoon weten wanneer het is. Het interesseert ze niet zo erg of het dan een jaar later klaar is of niet, want ze wachten toch al heel lang. Dat is de continue feedback die ik krijg als ik in Loppersum zit en met mensen praat die inderdaad al tien jaar wachten, of vijf jaar. Zij zeggen allemaal: pas nou op dat je allerlei dingen gaat beloven over versnellen en zorg nou gewoon dat het in ieder geval duidelijk wordt. Dat zou toch het allerbelangrijkste moeten zijn.

De heer **Schalk** (SGP):

Dat is een hele heldere redenering van de staatssecretaris. Maar dat kun je niet eindeloos blijven volhouden als je ziet aankomen dat het echt niet gaat lukken in 2028. Ik vind dat je dan ook zou kunnen zeggen: moet je niet realistisch zijn tegen die mensen en zeggen dat het echt niet 2028 wordt? Dan creëer je een glijdende schaal, maar dan wel omhoog.

Staatssecretaris **Vijlbrief**:

Ik heb geen reden om te zeggen dat ik minder optimistisch ben dan in september vorig jaar. Toen was het gesprek waarnaar de heer Schalk verwees, dat wij hier elders in het gebouw hadden. Ik ben eigenlijk optimistischer, want, nogmaals, er zit bij de NCG een nieuwe leiding. Het gaat echt goed daar. Ten tweede hebben we de dorpenaanpak, we hebben een aantal ideeën en er komt straks de kabinetsreactie, die in principe niet tot een vertraging zou moeten leiden. Als er iets gebeurt, dan zou die tot een versnelling moeten leiden. Ik heb dus geen reden om dat nu los te laten.

Ik ben het wel met hem eens ... Ik dacht dat Van der Lee pleitte ... Dat brengt me ook even terug bij de heer Otten. Hij zei ergens tussendoor: het zou toch goed zijn als de staatssecretaris iedere ochtend, of iedere week, of iedere maand, al die cijfers op zijn bureau kreeg. Ja, die krijg ik ook op mijn bureau. Maar Van der Lee zegt eigenlijk: je moet per jaar een staat van Groningen gaan publiceren waarin je — ik vertaal het maar even op mijn eigen manier — een soort scoreboard bijhoudt van waar we staan. De staat van Groningen is wat mij betreft het instrument waarin je dat soort dingen doet. Daarin zeg je het dan ook als je het niet haalt en het anders gaat doen.

Wanneer gaat één loket in? Ik dacht dat mevrouw Gerkens dat vroeg. In vier van de vijf gemeenten is sprake van één inlooppunt voor vragen van bewoners over schade en ver-

sterking. Op dit moment bieden het IMG en de NCG ook al proactief aan bewoners aan om schade en versterken in samenhang uit te voeren met één uitvoeringsplan. Bij de inwerkingtreding van de wet verplicht ik het IMG en de NCG tot samenwerking voor bewoners ten behoeve van één plan en één aanspreekpunt. Dat gebeurt dus met deze wet.

Even kijken of ik over de gasreserves nog wat moet zeggen. Nee, daarover hoef ik niks te zeggen.

Dan de evaluatie van het NPG. Die had ik aan de heer Pijlman beloofd. Er is nu nog geen evaluatie. Ik was dus in dromenland. Momenteel wordt er in opdracht van het NPG een evaluatie voorbereid wat betreft de doelmatigheid en efficiency van de uitvoering van het NPG. Die zal dit jaar gereed zijn. Ik zal u die toesturen, evenals het jaarverslag. Dat is in de zomer van 2023.

Voorzitter, dat is het einde van mijn termijn. Althans, dat had ik gehoopt.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Tenzij er nog een vraag is?

Staatssecretaris **Vijlbrief**:

Het is nog niet het einde volgens mevrouw Faber.

De **voorzitter**:

Er is nog een resterende vraag van mevrouw Faber.

Mevrouw **Faber-van de Klashorst** (PVV):

Ik denk dat de staatssecretaris per ongeluk een vraag vergeten is. Ik had aangegeven dat de NAM een half miljard gaat bijdragen aan de regio en dat de oliemaatschappijen geen claim gaan leggen op het gas dat achterblijft in de grond. Ik heb ook gezegd dat die oliemaatschappijen geen filantropische instellingen zijn. Het zijn gewoon commerciële bedrijven. Daar is ook helemaal niks mis mee. Toen was mijn vraag: wat krijgen ze daar dan voor terug? Dat gaan ze toch niet zomaar, voor niks, doen? Dat kan ik me moeilijk voorstellen.

Staatssecretaris **Vijlbrief**:

Volgens mij verwijst mevrouw Faber nu naar het zogenaamde "oha", het onderhandelingsakkoord uit 2018.

Mevrouw **Faber-van de Klashorst** (PVV):

Dat klopt.

Staatssecretaris **Vijlbrief**:

Ik moet dat echt even nakijken. Volgens mij staat dat heel keurig in het enquêterapport. Ik weet het gewoon niet uit mijn hoofd. Volgens mij wordt daar een totaaloverzicht gegeven van alle gemaakte afspraken. Misschien mag ik daar even naar verwijzen. Ik weet het gewoon niet uit mijn hoofd. Mevrouw Faber heeft gelijk; ik ken de oliemaatschappijen niet als filantropische instellingen. Dat is correct.

Mevrouw **Faber-van de Klashorst** (PVV):

Maar nu weet ik nog niks. Het klopt dat er in dat akkoord op hoofdlijnen een staatje staat. Daar staan onder andere ook de punten in die ik heb genoemd. Maar mijn vraag blijft nog steeds wat ze daarvoor terugkrijgen. Ze gaan dat niet zomaar doen, want het gaat om heel veel geld.

Staatssecretaris **Vijlbrief**:

Nee, maar mevrouw Faber praat de hele tijd in de tegenwoordige tijd. Dit is een akkoord uit 2018. Ik zou het even moeten nakijken, maar volgens mij zitten daar bijvoorbeeld ook de afspraken in — ik ga nu echt raden; dat is altijd gevaarlijk — rond de berging in Norg. Dat zijn aantrekkelijke afspraken voor de oliemaatschappijen. Het staat volgens mij keurig in het rapport. Volgens mij moet u echt even in het enquête-rapport kijken. Volgens mij staat daar keurig in wat de afspraken behelsden. Ik kan aan de ambtenaren vragen om die pagina nog even voor u op te zoeken. U bent benieuwd wat ze daarvoor terug hebben gekregen. Ik weet het niet, maar volgens mij staat het keurig in het rapport. Als het niet in het rapport staat, dan kan ik dat zo meteen nog even zeggen, want de ambtenaren zitten mee te luisteren.

De **voorzitter**:

Misschien kunt u er in de tweede termijn even op terugkomen.

Staatssecretaris **Vijlbrief**:

Dat probeerde ik te vermijden, voorzitter. Maar dat is niet gelukt; dat heb ik allang door.

De **voorzitter**:

Anders blijven we hier te lang over doorgaan.

Staatssecretaris **Vijlbrief**:

Ik ben in uw handen; u heeft gelijk. Ik kom erop terug.

Mevrouw **Faber-van de Klashorst** (PVV):

Het punt is dat er in het akkoord op hoofdlijnen ook wat zaken zijn weggelakt. Het wordt dan een beetje moeilijk voor mij om te bepalen wat ze terugkrijgen. Daarom stel ik die vraag nog een keer. Ik kan me best voorstellen dat ik de staatssecretaris misschien enigszins overval, maar over het algemeen heeft hij zijn kennis altijd behoorlijk op orde. Wat mij betreft kan de staatssecretaris er ook nog later op reageren, in een brief of zo. Dat vind ik allemaal prima.

Staatssecretaris **Vijlbrief**:

Ik kijk even of ik de vraag in de tweede termijn kan beantwoorden. Ik heb deze kennis niet op orde, omdat het echt iets van drie jaar voor mijn tijd is. Ik weet het gewoon niet uit mijn hoofd. Ik ga dus ook niet raden.

De heer **Pijlman** (D66):

Ik mis nog één antwoord. De wet geeft de mogelijkheid aan eigenaren om opnamen, beoordelingen en het ontwerp van maatregelen voor versterking in eigen beheer uit te

voeren. Eigenaren krijgen daar ook een vergoeding voor. Maar de regeling is onbekend, terwijl die de versterking wel kan versnellen. Wat zijn de communicatieve plannen van het kabinet op dit punt?

Staatssecretaris **Vijlbrief**:

Ik heb hier een antwoord — daarom heb ik het nog niet uitgesproken — over wat er nu gebeurt om dit bekend te maken. De NCG informeert eigenaren, voor zover dat relevant is. Zij doen dit via informatiepaden et cetera. Maar aangezien de heer Pijlman suggereerde dat het onbekend was, is dit geen antwoord op de vraag. Ik hoop dat de ambtenaren meeluisteren. Ik vraag ze of zij nog even kunnen aangeven op welke wijze wij dit nog bekender kunnen maken. Ik kom er dan op terug.

De heer **Atsma** (CDA):

Ik heb in mijn bijdrage nog de vraag gesteld of de staatssecretaris ook een indicatie kan geven van het volgende. De Algemene Rekenkamer heeft in 2021 aangegeven dat de procedurele kosten et cetera voor iedereen die een schadeclaim indient met 50% zijn toegenomen. Dat sluit een beetje aan op de eerder gestelde vragen, namelijk of daar het afgelopen jaar, in 2022, ook al een significante daling in herkenbaar is. De toename van 50% in 2021 was namelijk buitensporig. Het was een van de ambities van deze staatssecretaris om daar juist iets aan te doen.

Staatssecretaris **Vijlbrief**:

Ik heb het niet vermeden omdat ik het antwoord wilde vermijden, maar omdat ik het simpelweg niet weet. Ik hoop dus dat ik daar straks even op terug mag komen.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Als we daartoe in staat zijn, gaan we door met de tweede termijn van de kant van de Kamer. Ik geef het woord aan mevrouw Kluit.

Mevrouw **Kluit** (GroenLinks):

Voorzitter. Ik denk dat ik het sneller kan dan in de tijd die ik had opgegeven, want die gaf ik op toen de staatssecretaris nog bezig was. De staatssecretaris gaat sneller dan het licht door de antwoorden heen. Ik merk aan mijzelf en aan mijn collega's wel dat wij daardoor heel druk bezig zijn om te volgen wat er allemaal gebeurt.

De staatssecretaris heeft een geloofwaardige en integrale aanpak geschetst van de schadeafhandeling en de versterking. Hij lijkt een actieve rol te zullen spelen in het bevorderen daarvan. Er zijn in het debat een heleboel toezeggingen voorbijgekomen. We zullen dat meegeven aan onze fracties als we ons stemgedrag bespreken, in samenhang met de reactie op het rapport-Van der Lee in het debat van komende week en met wat er in dat debat nog aan toezeggingen bij gaat komen.

De voorzitter:

Dank u wel. De toezeggingen worden bijgehouden door de Griffie, mevrouw Kluit, als u dat gerust kan stellen. Dan is het woord aan mevrouw Faber.

Mevrouw Faber-van de Klashorst (PVV):

Dank u wel, voorzitter. Ten eerste wil ik natuurlijk de staatssecretaris bedanken voor zijn korte en krachtige beantwoording. Het is altijd fijn als we een bewindsman of -vrouw hebben die gewoon lekker kort en krachtig is. Dat is weer eens wat anders dan al die wollige taal. Dus dank daarvoor. Het is wel zo dat dit helaas niet mijn zorgen wegneemt over het verhalen van de kosten. Ik heb dat al gezegd. Een factuur versturen is iets anders dan een factuur ook daadwerkelijk innen. Hoe langer het duurt voordat wij die kosten gaan verhalen, hoe kleiner de kans wordt dat wij die kosten kunnen terughalen, vrees ik, want de NAM moet natuurlijk wel kunnen blijven bestaan. Er zijn toch wel wat twijfels over de lange termijn, want de hamvraag is natuurlijk: hoelang bestaat de NAM nog? Als de NAM er niet meer is, dan wordt het denk ik heel lastig om de zaken te verhalen.

Ik heb het even gehad over het akkoord op hoofdlijnen. De staatssecretaris zegt: ja, maar mevrouw Faber praat over de verleden tijd; dat akkoord is van een paar jaar geleden. Maar dat is toch nog steeds actueel? Als de staatssecretaris daar nog op wil reageren, heel graag. Want ik kan het wel over het verleden hebben, maar als dat nog gewoon actueel is, dan kunnen we het daar gewoon nog allemaal over hebben. We kunnen het trouwens altijd ergens over hebben.

Ik ben in ieder geval wel blij dat de staatssecretaris heeft gezegd dat veiligheid belangrijker is dan andere maatschappelijke belangen en bestuurlijke afwegingen. Ik had daar een motie voor, maar die kan ik in mijn zak houden, want in feite heeft de staatssecretaris dat al gewoon duidelijk gemaakt.

Tot zover. Dank u wel.

De voorzitter:

Dank u wel, mevrouw Faber, die namens de PVV sprak. Dan is het woord aan de heer Pijlman van D66.

De heer Pijlman (D66):

Voorzitter, dank u wel. Het gebeurt niet zo vaak dat ik het helemaal eens ben met mevrouw Faber en ook met nog met de heer Otten, maar vandaag maken we dat ook eens mee. Ik wilde met name aanhalen hoe mevrouw Faber u, staatssecretaris, complimenteerde voor de buitengewoon adequate en korte beantwoording. Dat maken we inderdaad weleens anders mee.

We hebben het met elkaar gehad over hoe we vertrouwen terugwinnen. Dat heeft zich met name toegespitst op schadeherstel. U zegt daarover, en ik herhaal dat antwoord: ik wil het schadebedrag aanpassen. Ik geloof dat het nu €5.000 is. U zei: "Dat kan eventueel verhoogd worden. Je zou het ook kunnen herhalen, zonder dat daar weer allerlei bureaucratie tussen zit. Ik wil de experts er veel meer uit

halen. Daarmee breng ik de bureaucratische kosten omlaag. Ik wil een norm formuleren zoals je die kunt hanteren." Ik noemde toen 30%. U zei: "Ik wil ervoor zorgen dat daarmee het vertrouwen op dit dossier weer terugkomt." Dat is een aanpak die ons zeer aanspreekt. Ik hoop dat u ons over dat proces informeert.

Dan haal ik de heer Otten aan, die de "most favoured"-clausule aanhaalde. Ook die omarmt u. Ik vind het zelf ook enorm belangrijk dat die verschillen in behandeling weggenomen worden — ik noemde de kwestie-Ten Boer — want de gemeenschap snapt dat niet, en terecht dat men dat niet begrijpt. In mijn tekst over de samenwerking tussen IMG en NCG haalde ik feitelijk met iets andere woorden het enquêterapport van Van der Lee aan. U heeft gezegd: "De bewoners krijgen te maken, hebben al te maken, met één loket, maar" — zo formuleer ik het nu als toezegging — "ik wil wel degelijk nog een keer de voors en tegens op een rij zetten en kijken of die zbo nu wel de meest adequate vorm is." U zei zonet letterlijk: want ik heb er zelf ook last van. Nou, dat is inderdaad wat wij bedoelen. We snappen dat als je juridisch direct tot fusie dwingt, dat ook weer heel veel nadelen kan hebben. Dat kan tot vertragingen leiden. Dat willen we allemaal niet. Maar of de vorm van een zbo wel zo handig is, dat vraag ik me af. Ik zie het als een toezegging dat u ons daarover zult informeren.

Dank ook voor de toezegging om de dorpenaanpak te versnellen. Ook dat is ongelofelijk belangrijk om de gemeenschapszin die er in Groningen heel sterk is, overeind te houden.

Dan heb ik eigenlijk nog maar één vraag. Misschien hebt u 'm wel beantwoord, maar is het mij ontgaan. Wanneer komt de kabinetsreactie?

Dank u wel, voorzitter.

De voorzitter:

Dank u wel, meneer Pijlman. Dan is het woord aan de heer Vos van de VVD.

De heer Lucas Vos (VVD):

Volgens mij komt die reactie binnen een maand, als ik goed heb geluisterd, meneer Pijlman.

Ook namens mij dank voor de beantwoording en de toezeggingen die verder gingen dan het wetsvoorstel en de novelle die voorliggen. Heel veel dank daarvoor. Ik begon mijn betoog met te zeggen: van ons mocht er gehamerd worden. Dat vind ik nog steeds, maar ik heb er toch wel weer wat van opgestoken. Dus toch dank aan iedereen hier.

Ik zie erg uit naar de brief die u heeft over de toekomst van mijnbouw in Nederland — ja, mits/nee, tenzij — waarbij veiligheid een centraal punt zal zijn. Ik denk dat mijn fractie vooral gaat kijken naar de onafhankelijkheid die Europa wil en naar hoe u daarnaar kijkt, maar nou dwaal ik zelf af.

Ik ben ook heel erg blij met de contouren die u schetst van hoe u de schadevergoeding in de toekomst wil doen om het van wantrouwen naar vertrouwen te brengen. Als ik hoor wat u zegt, dan staan wij daar volledig achter en krijgen we nog meer vertrouwen in de aanpak die u al had.

Als CEO van een scheepvaartbedrijf begrijp ik dat u een norm wil stellen op overhead. Ik wil u meegeven: let wel heel erg op dat dat niet weer vertragend gaat werken. Want je kan heel stringent daarin worden en dan beknel je toch weer dingen in de uitvoering. Ik wil dat wel meegeven. Ik begrijp de ambitie. Ik zie die ook graag, maar uiteindelijk is de snelheid van de afwikkeling hiervan voor ons het allerbelangrijkste.

Ik zat naar uw verhaal over versterking te luisteren en dacht: goh, waarom begint de staatssecretaris niet met "zo zie ik de contouren van de nieuwe versterkingsplannen"? Maar aan het eind zei u: nee, de kwaliteit is hier belangrijker dan de snelheid. Dat is de enige keer vandaag dat ik accepteer dat er iets belangrijker is dan de snelheid.

Dank u wel.

De voorzitter:

Dank u wel, meneer Vos. Dan is het woord aan mevrouw Gerkens.

Mevrouw Gerkens (SP):

Dank u wel, voorzitter. Ik wil mij ook aansluiten bij de complimenten voor de korte, bondige beantwoording. Ik zie ook een staatssecretaris die het dossier de afgelopen jaren goed in zijn vingers heeft gekregen. Hij doet hard zijn best. De vraag blijft natuurlijk hoe hij bij het kabinet de handen hiervoor op elkaar krijgt. Het is een lastig debat; de staatssecretaris zei het zelf ook al. We hebben het debat morgen in de Kamer ... in de Tweede Kamer, sorry. De staatssecretaris neemt af en toe een tipje van de sluier, licht het op en geeft aan: dit kan mogelijk in de kabinetsreactie komen. Hoe het er uiteindelijk uit komt te zien, weten we natuurlijk pas als dat debat is geweest en de kabinetsreactie er ligt. Tegelijkertijd is dat ook weer verweven met hoe uiteindelijk dit wetsvoorstel zijn beslag zal krijgen, want the proof of the pudding is in the eating, zeg ik altijd maar. En the eating is bepaald door het sausje dat er door die toekomst overheen gaat.

Uiteindelijk gaat dit debat over deze wet en over de novelle die hier ligt. Daarin heeft de staatssecretaris een paar jaar geleden een oplossing gekozen waarin goede elementen zitten, maar die ook voortborduurde op het huidige systeem. Ja, het is een oplossing. Zou het onze oplossing zijn? Dat is lastig te zeggen. We moeten kijken naar het debat van morgen en de kabinetsreactie om ons oordeel daarover te vellen.

Dank u wel, voorzitter.

De voorzitter:

Dank u wel, mevrouw Gerkens. Er is nog een vraag, zie ik.

De heer Atsma (CDA):

Ik heb toch nog een vraag aan collega Gerkens over het debat van morgen. Dat is een debat tussen de commissie en de Kamer. Ik vraag me af wat deze staatssecretaris nog meer moet zeggen of toezeggen om u te overtuigen steun te geven aan het wetsvoorstel. U komt ook met complimenten in zijn richting. Het debat dat morgen wordt gehouden

is tussen de Tweede Kamer en de enquêtecommissie, en niet met het kabinet. Wat moet er nog worden gedaan om u te overtuigen?

Mevrouw Gerkens (SP):

Ik had het niet alleen over het debat van morgen, maar ik had het over het debat van morgen én de kabinetsreactie die daarbij hoort. Het is dus het gehele pakket. Die komt niet morgen, maar inderdaad later. Ik denk dat ik in mijn eerste termijn heb gezegd wat wij verkeerd vinden aan deze wet, namelijk dat die voortborduurde op bestaande systemen. Het lastige van dit debat is ... Wij hebben als fractie natuurlijk heel veel voorstellen voor hoe het anders zou kunnen en moeten, maar tegelijkertijd ga je daarmee precies dat debat aan dat de komende maanden in de Tweede Kamer gaat plaatsvinden. Ik vind het dus een behoorlijk lastige situatie. Ik kan niet echt vrijuit praten zoals sommigen van u dat wel hebben gedaan. Nou ja, ik zou het niet zo aanpakken. Dat had ik wel gedaan als er morgen geen debat in de Tweede Kamer was geweest.

De voorzitter:

Dank u wel. Dan is het woord aan de heer Otten van de Fractie-Otten.

De heer Otten (Fractie-Otten):

Voorzitter. Het was een verademing om eens een bewindspersoon te hebben die op zakelijke en inhoudelijke wijze met ons in discussie gaat. Ik sluit me aan bij wat andere sprekers daarover hebben gezegd, want dat maken we hier helaas niet zo heel vaak mee. Vaak wordt het een wollig gebeuren.

Dan over de "most favoured nation"-clausule, de meestbegunstigingsclausule. Ik denk dat de staatssecretaris het idee van onze bijdrage begrijpt en dat hij dat ook, zoals ik dat zie, geïnternaliseerd heeft. Wij zien daarom af van een motie om specifiek te vertellen hoe dat moet. Ik denk dat we als overheid moeten zeggen "err on the side of caution", zoals ze in het Engels zeggen. Ik kan het niet ... Je moet de positieve kant kiezen. Dus als iemand 100.000 of 150.000 doet, doe dan 150.000, want de buurman had ook iets dergelijks. Dat kun je natuurlijk corrigeren voor oppervlaktes en bouwjaren en weet ik wat allemaal. Maar dat voert veel te ver, dus dat gaan wij niet in een motie gieten. Ik denk dat de staatssecretaris daar zelf heel goed toe in staat is, maar het idee zou wat ons betreft wel moeten zijn dat er wat royaler en soepeler mee omgegaan wordt, ook om de spanningen op het Groningse platteland te verminderen.

Tot slot, de NAM. Ook andere partijen hebben daarover vragen gesteld. Een vraag die nog niet beantwoord is door de staatssecretaris, was de vraag die ik tijdens de interruptie stelde over ringfencing van de opbrengsten uit de gasvelden, die nu verkocht worden door de NAM. Ik heb dat net nog even nagekeken. De laatste schatting was dat dat iets van 1,5 miljard euro zou kunnen opleveren. Maar goed, dat is natuurlijk nog sterk afhankelijk van de gasprijzen. Het gaat in ieder geval wel om miljarden. Hoe kunnen we als overheid op de een of andere manier veiligstellen dat dat geld beschikbaar blijft voor schadeafwikkeling en niet verdwijnt uit de NAM? Want de NAM is ook alles aan het

reorganiseren en herstructureren, met andere bv's et cetera. Dat noemen ze in financieel jargon "ringfencing"; ik zag de staatssecretaris al knikken. Hoe kunnen we daar nog iets aan doen? Of kunnen we daar helemaal niks aan doen en is dat geld dan straks verdwenen?

In onze optiek moeten we toch sterk rekening houden met een ontmantelingscenario van de NAM door de aandeelhouders Shell en Exxon. Dan heb je toch het risico dat je met een lege huls achterblijft. Dat is uiteindelijk toch het sterkste argument voor Shell en Exxon om een deal te maken met de Nederlandse overheid. Wie het onderste uit de kan wil hebben, krijgt het lid op de neus. Is er misschien een deal te maken op een wat kortere termijn in plaats van dit nog vele jaren door te laten sudderen? Misschien kan er dan een uitzondering worden gemaakt voor de blackswan-events waarover de staatssecretaris het had. Als er nog iets geks gebeurt, dan kan je dat eventueel buiten die deal houden of iets dergelijks.

In navolging van andere fracties zouden wij er echter toch wel op willen aandringen om daar op een gegeven moment een streep onder te zetten. Wij zouden erop willen aandringen om dat geld toch te incasseren. De overheid moet het dan vervolgens netjes afwikkelen. Uiteraard houden we even een slag om de arm met betrekking tot wat er deze week nog allemaal in de Tweede Kamer gebeurt. Wij zullen ons dus nog even beraden hoe wij over deze wet gaan stemmen. We wachten af wat er nog in de Tweede Kamer gebeurt. U weet, voorzitter: a week is a long time in politics.

Dank u wel.

De voorzitter:

Dank u wel, meneer Otten. Dan is het woord aan de heer Atsma.

□

De heer Atsma (CDA):

Voorzitter. Dank in de richting van de staatssecretaris. Ook wij zijn erg te spreken over de kernachtige beantwoording van een flink aantal vragen die door verschillende fracties zijn gesteld. We zijn natuurlijk vooral te spreken over de beantwoording van de vragen die we zelf hebben gesteld. Wij zijn ook te spreken over de precisering van de mijnbouwwetgeving die eraan komt. Daar zijn we sowieso benieuwd naar. Dank voor de toezegging dat die ook naar deze Kamer komt.

Ik zei al bij een interruptie dat mijnbouw natuurlijk over veel meer gaat dan aardgas, olie en een paar andere zaken. Mijnbouw gaat bijvoorbeeld ook over de ondergrondse opslag van waterstof. Dat is ook een wens die vanuit de Groningers, rond het pakket van 30 miljoen, naar voren is gebracht. De wens is om de transitie naar waterstof voluit handen en voeten te kunnen geven. De nee-tenzijbenadering en alle ins en outs die daaraan gekoppeld worden, kan ik nog niet inschatten. Ik ben echter wel heel benieuwd naar datgene waarvan de staatssecretaris heeft gezegd dat het eraan zit te komen.

Ik ben ook benieuwd naar de reactie op de claim vanuit Drenthe. Ik ben vooral benieuwd omdat er toch op enig moment een knip zal moeten worden gemaakt. Ik zei al dat er vanuit Drenthe wordt gerefereerd aan de ondergrondse

opslag Norg. Tegelijkertijd heb je aan de andere kant van Groningen — dat weet de staatssecretaris — de ondergrondse opslag Gripskerk. Die ligt tegen een paar Friese gemeenten aan. Het is wel iets complexer dan alleen maar ja of nee zeggen, lijkt mij. We zijn dus erg benieuwd. Ik hoop dat wij de reactie van de staatssecretaris daarop dan ook krijgen.

De toezegging over de discussie rond de positie van de NCG en het Instituut Mijnbouwschade Groningen steken wij in onze zak. Het is prima om dit op deze manier op te pakken. Collega Pijlman en ik hebben gezegd: kijk heel goed naar wat menselijk is. Dat er één loket komt, is onomstreden door iedereen, denk ik. Alleen, achter dat ene loket moeten de neuzen wel dezelfde kant op staan. Dat vraagt om enige vorm van regie. Dan kom je dus wel heel snel bij de vraag terecht of een zbo naast een andere juridische entiteit zich wel verhoudt tot elkaar en of dat in de ogen van velen wel wenselijk is. Ik druk mij even voorzichtig uit.

Voorzitter. Dan de coördinatieregeling. Naar aanleiding van de opmerking van de provincie Groningen had ik al aangegeven dat daar grote zorgen over leven. De toezegging om alle voor- en nadelen op een rijtje te zetten, is prima. Mocht dat op enig moment leiden tot het buiten werking stellen van de coördinatiebepaling specifiek ten behoeve van deze problematiek, dan zou de staatssecretaris daar van ons groen licht voor krijgen. Niet alleen de provincie Groningen en de gemeenten, maar ook de waterschappen zitten hier nadrukkelijk mee aan tafel. Dat zou ik in de richting van de staatssecretaris nog een keer willen aangeven.

Daarmee heb ik volgens mij gezegd wat ik had willen zeggen, behoudens dan dat ook de CDA-fractie vindt dat het toch eigenlijk beschamend is dat je het afgelopen jaar maar 1.000 woningen hebt kunnen aanpakken. Met dit tempo — daar geef ik de staatssecretaris gelijk in — en als je dat niet op een andere manier kunt organiseren, zitten we nog heel lang, heel lang met deze discussie in Groningen. Dat is het laatste dat we de Groningers toewensen.

Dank u wel, voorzitter.

De voorzitter:

Dank u wel. Tot slot is het woord aan de heer Schalk van de SGP.

□

De heer Schalk (SGP):

Dank u wel, voorzitter. Natuurlijk ook veel dank aan de staatssecretaris voor de snelle en adequate beantwoording. Ik zou nog een paar vraagjes willen stellen.

Ten eerste. Helemaal aan het begin van zijn betoog had hij het over de politieke oplossing. Een van de politieke oplossingen was om de resterende putten te sluiten in oktober 2023 of oktober 2024. Maar waarom niet in de tussentijd? Zie ik iets over het hoofd? Of is 2024 echt de limit?

Ten tweede. Ik had nog gevraagd of de staatssecretaris nog voorbeelden had met terugwerkende kracht. Die heb ik in de eerste termijn niet meer gehoord, dus ik ga er even van uit dat het niet te vinden was. Mocht dat nog anders zijn, hoor ik het graag straks.

Dan ten aanzien van het debatje dat we hadden over de NAM, waar blijkbaar nog veel geprocedeerd wordt. Daarvan heeft de staatssecretaris gezegd "zie het nou eens als een erezaak en zorg ervoor dat je stopt met dat procederen en dat je tempo houdt", of hij zoekt naar een oplossing waarbij je in één keer het probeert af te kopen. Ik snap dat de staatssecretaris daar niets meer over wil zeggen, ook inhoudelijk niet. Maar ik vind het wel heel belangrijk dat hij op dat spoor zit. Wat mij betreft voelt hij vanuit deze Kamer de ruimte om daar stappen in te zetten als dat enigszins mogelijk is.

Nog één opmerking over het realistische tijdpad. In september hadden we het over 13.000 huizen en nu, zes, zeven maanden later over 12.000. We hebben nog vijf jaar te gaan tot 2028, en nog 12.500 woningen. Dat is 2.500 per jaar. We doen er 1.000 per jaar. Dus er zit echt een groot gat daartussen. Ik vind het goed om te horen dat de moeilijkste problemen in eerste instantie worden opgelost, zodat het straks sneller gaat. Maar ik heb daar twee vragen bij. De eerste vraag aan de staatssecretaris is: zorg ervoor dat die mensen in ieder geval iets realistisch voor de bril houden. Als we op een gegeven moment merken, in 2026, dat het echt niet gaat lukken, blijf ze dan niet zoethouden met valse hoop. Dat is het eerste. Er is natuurlijk ook de volgende vraag. De staatssecretaris heeft daar misschien weinig invloed op, maar het is wel goed om het te benoemen. Al zouden die gelden loskomen en die toewijzingen snel komen, is het dan ook realiseerbaar, zijn er dan voldoende handen om de dingen te maken?

Voorzitter, ten slotte. Ik vond het heel mooi dat de staatssecretaris op een zeker moment zei dat het van belang is dat de samenleving, de gemeenschap daar, zorgt voor elkaar en dat daar ook geestelijke verzorging bij is. U zult het mij niet euvel duiden dat ik even in mijn Bijbel zat te loeren, te zoeken, te lezen, moet ik zeggen. In het boek Prediker gaat het over de verdrukken die macht hebben. Nou, wij hebben wel macht uitgeoefend over Groningen. En het gaat over de verdrukken die geen trooster hadden. Eigenlijk is dat, denk ik, een heel toepasselijke tekst. Je zou kunnen nadenken, ook als overheid — dat hebben we ook gedaan toen we een tijdje geleden naar de Caraïben gingen, waar veel armoede is — over: wat doen de kerken eigenlijk? En kun je als overheid daar ook een verbinding mee leggen om te kijken wat er aan diaconaat en aan pastoraat gedaan kan worden? Ik geef dat als laatste graag mee aan de staatssecretaris. Ik wens hem veel wijsheid en zegen bij dit bijzondere werk.

De voorzitter:

Nog één vraag aan u, meneer Schalk. Ik zag de staatssecretaris vertwijfeld kijken bij uw vraag over de terugwerkende kracht. Ikzelf meen dat het over de tijdelijke regeling ging, maar u kunt dat beter uitleggen.

De heer Schalk (SGP):

Zeker, dat ging inderdaad over de tijdelijke regeling. We hadden even een gesprekje over de terugwerkende kracht. Die funderingen waren een goed voorbeeld van de staatssecretaris. Ik vroeg of je dat ook op andere voorbeelden kunt toepassen. Dat was inderdaad de vraag, voorzitter.

Dank u wel.

De voorzitter:

Dank u wel. Wenst een van de leden in de tweede termijn nog het woord? Dat is niet het geval. Is de staatssecretaris in de gelegenheid om direct te reageren of heeft hij nog tijd nodig?

Staatssecretaris Vijlbrief:

Ik heb alle antwoorden op één na. Dat is de laatste, die de heer Schalk heeft herhaald. Ik kijk even of de ambtenaren die op tijd kunnen aanleveren. Maar ik kan gelijk beginnen, als u mij toestaat.

De voorzitter:

Graag. Dan zien we dat antwoord misschien wel tussendoor binnenkomen. Ga uw gang.

Staatssecretaris Vijlbrief:

Ik wil beginnen met het complex vragen rond NAM, het onderhandelingsakkoord et cetera. Wat ik zal doen, is de laatste brieven die naar de Tweede Kamer zijn gestuurd over het onderhandelingsakkoord nog eens verstrekken aan deze Kamer. Als ik goed ben geïnformeerd, staat daar precies in wat mevrouw Faber vraagt. Dat is beter dan dat ik daar losjes uit ga citeren. Daar is alleen de bedrijfsvertrouwelijke info weggelakt, dus daar zou dit uit moeten komen. Daaruit blijkt ook dat er afspraken zijn. Ik geef maar een voorbeeld: er zijn garanties van de aandeelhouders van de NAM, Shell en Esso, dat de NAM als rechtspersoon zal blijven bestaan tot de rekening is betaald. Dat geeft ook aan dat daar het belang zit voor de olies om eventueel een akkoord met mij te willen sluiten; dat zei de heer Otten daarnet fijntjes. Dat komt dus allemaal terug in die brieven over dat AoH. Ik denk dat het beste is om als ik terug ben op kantoor, even te kijken welke brieven het meest relevant zijn, en die verstrek ik dan ook graag aan deze Kamer. Dan is er volgens mij helderheid en als dat niet zo is, dan hoor ik dat wel weer van mevrouw Faber op een later moment. Dat is één blok.

Dan was er nog een vraag van de heer Pijlman die ik inderdaad niet goed had beantwoord in de eerste termijn. Dat was de vraag of we de versterking in eigen beheer op een of andere manier nog breder kunnen neerzetten. Ik zal nog een keer bij de directeur van de NCG benadrukken dat dat meer bekendheid moet krijgen. Dit kan ik misschien nog meenemen in de kabinetsreactie om daar meer aandacht aan te geven. Dat zeg ik graag toe.

Er worden nog antwoorden aangeleverd; dat is fantastisch. Ik was al bang dat ik een vraag van de heer Atsma zou krijgen over het dalen van de uitvoeringskosten. Was dat de heer Atsma? Ja. In 2021 was het 0,74 en in 2022 is het 0,72. Als u mij naar huis wil sturen omdat ik daar niet gepresteerd heb, dan staat u in uw volste recht. Maar dat moet dus wel omlaag.

Een norm formuleren, dat vroeg de heer Pijlman. Ik ben het overigens eens met de opmerking van de heer Vos van de VVD. Ik denk dat ik het meer moet gaan neerzetten als een doel waarnaar men moet streven en daar een tijdpad bij geven. Dan voorkom je een beetje wat de heer Vos zei, dat

je die organisatie puur op efficiency gaat managen. Dat was nou precies wat we niet wilden.

Een andere vraag was wanneer de kabinetsreactie precies komt. Ik heb gezegd: binnen een maand. Dat is omdat ik in een ingewikkeld proces gewikkeld ben met stakeholders in de regio. Iedereen die de kranten volgt in het Noorden, weet ook dat ik dat aan het doen ben. Ik weet niet precies wanneer we klaar zijn, maar het moet wel kort na het meireces af zijn. Dat zullen we dan ook gaan doen.

Dan de heer Atsma over Drenthe en Friesland. Hij heeft groot gelijk. Dit is precies waarom ik zo ontzettend voorzichtig ben met reageren op de brieven uit Drenthe. Ik heb wel eens gekcherend gezegd: als je niet uitkijkt in dit dossier, eindigt de regio in België. Met andere woorden: ik moet ergens een grens trekken. Een grens trekken betekent altijd dat ik mensen buiten die grens in zekere zin pijn doe, maar je moet grenzen wel kunnen uitleggen.

Ik ga u één voorbeeld geven van waar ik het niet kon uitleggen. Vorige week heb ik in de Tweede Kamer tijdens een tweeminutendebat al gezegd dat we daar wat aan gaan doen. Dat gaat over de gemeente Annerveenschekanaal. Is dat een gemeente, of is het een dorp? Dat weet ik niet eens. Dat is een klein blokje — het is net geen Groningen; het ligt in Drenthe — waar bepaalde regelingen niet van toepassing zijn die over de grens, bij de bomen aan de overkant, wel van toepassing zijn, omdat het daar Groningen is. Dat is niet uit te leggen; dat is onuitlegbaar geworden, maar ik moet ergens een grens gaan trekken. Dat maakt het ingewikkeld.

Ik heb morgenochtend een afspraak — dat mag u best weten — met de heer Stelstra, gedeputeerde in Drenthe, om uitgebreid te praten over de vraag wat we voor Drenthe kunnen doen. Mijn algemene benadering daarbij zal zijn: het gaat om het aardbevingsgebied en — ik teken de cirkel — dat ligt voor een deel in Drenthe. Daar zitten twee "oortjes" aan, zoals ze bij mij op kantoor worden genoemd, en die twee oortjes zijn Norg en Grijskerk, die net werden genoemd. In die twee oortjes passen we ook toe wat er in het aardbevingsgebied geldt, maar daarbuiten is het in principe geen aardbevingsgebied. Doe je daar dan niks? Nee, daar doe je niet niks, want de Groninger regio heeft in den brede ook geleden onder de gaswinning. Dat geldt in zekere zin ook voor Noord-Drenthe. Ik kan de redenering dus volgen, maar die houdt wel ergens op, en wat mij betreft is dat niet in België. Daar zijn we dus druk mee bezig.

De heer Schalk vroeg of ik nog betere voorbeelden van terugwerkende kracht heb gekregen. Voor versterking in eigen beheer geldt dat aansluiting is gezocht bij de bestaande versterkingsoperaties. Bewoners kunnen dus na inwerkingtreding per fase instromen. Met andere woorden, dat is ook weer een voorbeeld. Nu wordt het geregeld in de wet, maar we hebben er al een regeling voor gemaakt, zodat bewoners daar nu al aan kunnen deelnemen en dan kunnen instromen in die regeling. Daar zijn we in de praktijk dus op vooruitgelopen. Een ander voorbeeld is het weg nemen van verschillen tussen huurders en eigenaren.

De heer Schalk vroeg nog hoe het zit met oktober. Dit komt doordat gasjaren lopen van oktober tot oktober. In oktober begin je met het leeghalen van de bergingen en op 1 april ga je de bergingen weer vullen. Daar zit een logica in, want in de zomer heb je geen gas nodig voor de verwarming.

We gaan in oktober 2023 in principe sluiten en ik gebruik steeds oktober 2024 om te zeggen: dat is het laatste moment. De interpretatie van de heer Schalk klopt dus inderdaad. Het kan ook daartussendoor, maar het is echt mijn nadrukkelijke bedoeling om zo snel mogelijk te sluiten. Ik zeg er wel bij dat er wel degelijk zorgen zijn over de leveringszekerheid. We zitten midden in een oorlog, dus we kunnen niet helemaal blind zijn voor de omstandigheden, maar het zou de mensen in Groningen ontzettend helpen als we dat definitief kunnen doen. Dat is echt heel belangrijk.

De heer Schalk vroeg ook nog hoe het zit met de handjes, dus met de mensen. Dat is een belangrijk punt en ik hoop dat dat morgen in de Tweede Kamer ook een rol gaat spelen. Je kunt je op het ogenblik van alles voornemen, maar er is zo'n tekort aan arbeidskrachten dat je ontzettend moet uitkijken dat je niet weer beloften doet die je niet kunt nakomen. Dat geldt niet alleen voor dit punt, maar ook voor de verduurzaming, om maar eens een voorbeeld te geven. Er is een enorm tekort aan bepaalde materialen. De uitvoeringskracht is wat mij betreft een soort ontbindende voorwaarde voor wat we beloven aan Groningen. Als we het niet kunnen doen, moeten we het niet beloven. Daar ben ik het mee eens.

Wat betreft de kerken: ik ben zeer gemotiveerd — dat weet de heer Schalk — om de geestelijk verzorgers te steunen. Ik heb zelf veel contact met een geestelijk verzorgster die dat vanuit humanistisch perspectief doet, maar er zijn ook een heleboel geestelijk verzorgers die dat vanuit kerkelijk perspectief doen. Zij hebben mijn volle steun.

Dat lijkt mij een prachtige afsluiting van mijn tweede termijn, voorzitter.

De voorzitter:

Dank u wel, staatssecretaris.

De beraadslaging wordt gesloten.

De voorzitter:

Ik kom tot afhandeling van de wetsvoorstellen. Dat zijn er twee. Allereerst het wetsvoorstel 35603, Wijziging van de Tijdelijke wet Groningen in verband met de versterking van gebouwen in de provincie Groningen. Wenst een van de leden stemming over het voorstel? Dat is het geval. Dan stemmen we daar dinsdag over. Tot slot het wetsvoorstel 36094, Wijziging van het voorstel van wet tot wijziging van de Tijdelijke wet Groningen in verband met de versterking van gebouwen in de provincie Groningen, ook wel de novelle verbetering uitvoerbaarheid genoemd. Wenst een van de leden stemming over het voorstel? Dat is ook hier het geval. Ik stel voor dat we daar volgende week dinsdag over stemmen. Er zijn geen moties.

Daarmee zijn we gekomen aan het einde van de vergadering. Ik dank de leden, de staatssecretaris en alle medewerkers en ambtenaren die, aan ons zicht onttrokken, hieraan werken. Wel thuis iedereen.